

Kerbecat

Leon

du Bois

L LOK

EUR BARREZIG
A VRO LEON

LANBER

Moulerez Arvor Roaz

1942

Le Hedér

du Poulpry

HFM

Eur barrezig a Vro-Leon

LANBER

gant L. LOK

Skeudennet gant
an Aotrou Frotier de la MESSELIÈRE

Ti-Moulerezh Kreiz Roazhon
7, Straed ar Francs-Bourgeois
————— ROAZHON —————

LANBER

Istor 'zo d'an istor-man

Eur person nevez a zo bet lakaet e penn parrez Lanber e miz meurzh 1941 : an Ao. Fransez Guivarc'h. Tronet e voe da sul ar Bleuniou 6 a viz ebrel. Ar *C'hourrier du Finistère*, kazetenn sizuniek ar vro, a zisplegas, e brezoneg, an 19 a viz meurzh, gouel kaer an dronidigez. E penn ar gouel edo ar person kanton, an Aotrou J. Herry, person Lokournan.

« Ar person nevez, ambrouget eus ar presbital d'an iliz dindan an de douget gant kuzulierien an iliz, a bignas er gador hag a zistagas eur brezegenn « berr ha touchant » en eur brezoneg flour, yac'h ha digemmesk. Degaset eo, emezañ, da Lanper da ober vad d'an eneoù. E zevel a raio daoust d'an nebeudig yec'hed en deus. E holl nerz hag e holl volontez vat a roio d'e barrezioniz nevez.

« Daoust pegen diaes eo beaji hizio c'houec'h beleg o doa gallet dont da droni an Aotrou Guivarc'h : ouspenn an Ao. Herry, an Aotronez Moal, person Plougonvelen, Milin, aluzenner e Landerne, Laurent, Yvinec ha Guyader, renerien skoliou Konk, Plonger ha Plouzane...

« En o c'hichen, da lein, e oa kuzulierien an Iliz, daou guzulier an ti-kêr evit Lanper ha « Jean-Marie » Gahagnon, kloc'her a-viskoaz ar barrez. »

Daou viz bennak warlerc'h edon er straed a gas eus bourc'h Lanber da Benharz p'en em gavis a-benn gant eur beleg. Doare yaouank d'ezañ da veza ar

Imprimatur 25 Gwengolo 1942

† ADOLPHE

Eskob Kemper ha Leon.

person, e soñjen-me. Bep a salud an eit d'egile. Ar beleg, eun tamm souezet, a dardas dirazon.

« — Sell 'ta », emezañ, « Aotrou, abaoe an amzer n'hon doa en em welet ! Abaoe goueliou kaer ar Bleun Brug, gwechall. »

« — Ha c'houi eo person nevez Lanber ? Evit gwir n'her c'hredfen ket ma rafen diouz ho toare. »

C'hem a rejomp eur pennadig brao da vala komzou, an darn vuia anezo diwar ar pezh a garemp kement : hor Bro, hor yez.

Gouzout a ris en devez-se n'edo ket atao ar yec'hed a-du gant person Lanber hag e rae dezañ bep an amzer an tañva eus ar Purgator. Mes e barrez a roe dezañ eun digell, dre m'edo eun tañva eus ar baradoz. Setu, da vihana, petra sonjis goude klevout meuleudiou Lanizper digant o ferson.

« — Evit en em staga startoc'h ouz va farrez », emezañ, « ha n'ho pefe ket gallet, c'houi, furcher pape-riou kezh hag a anavez istor holl barrezioù ar c'hornbro-mañ, sevel hini va farrezig n'anavezan ket c'hoaz ? Eun dra vat a vefe ivez hen ober evit d'ar barrezioniz karout muioc'h c'hoaz o Lanber. »

Ha setu perak eo bet savet an istor mañ.

Klaskoc'h e vije bet panevet ar brezel, gant an Alamaned e peb korn eus ar vro ; ar brezel, gant e lezennou griz, a vir ouz an holl da vont, da zont, e lec'h ma vez c'hoant pe ezomm ha pa garer. Diaes eo dre-se kas da benn an enklaskou war douarou ar barrez, e-touez an dud, er parrezioù tro-dro hag en dielldiez e-touez ar paperioù koz.

Ouspenn-se, c'hoant a zo e vefe savet an istor a-benn miz gwengolo 1942 da vare kantved ar barrez.

Al lennerien am digarezo eta ma kavont treutik va zamm labour.

Seul welloc'h a galon a lakis d'e skriva ma'z

eo bet goulennet hen ober digant eur Breizad pennkil-ha-troad hag e sevel e brezoneg.

Lanber

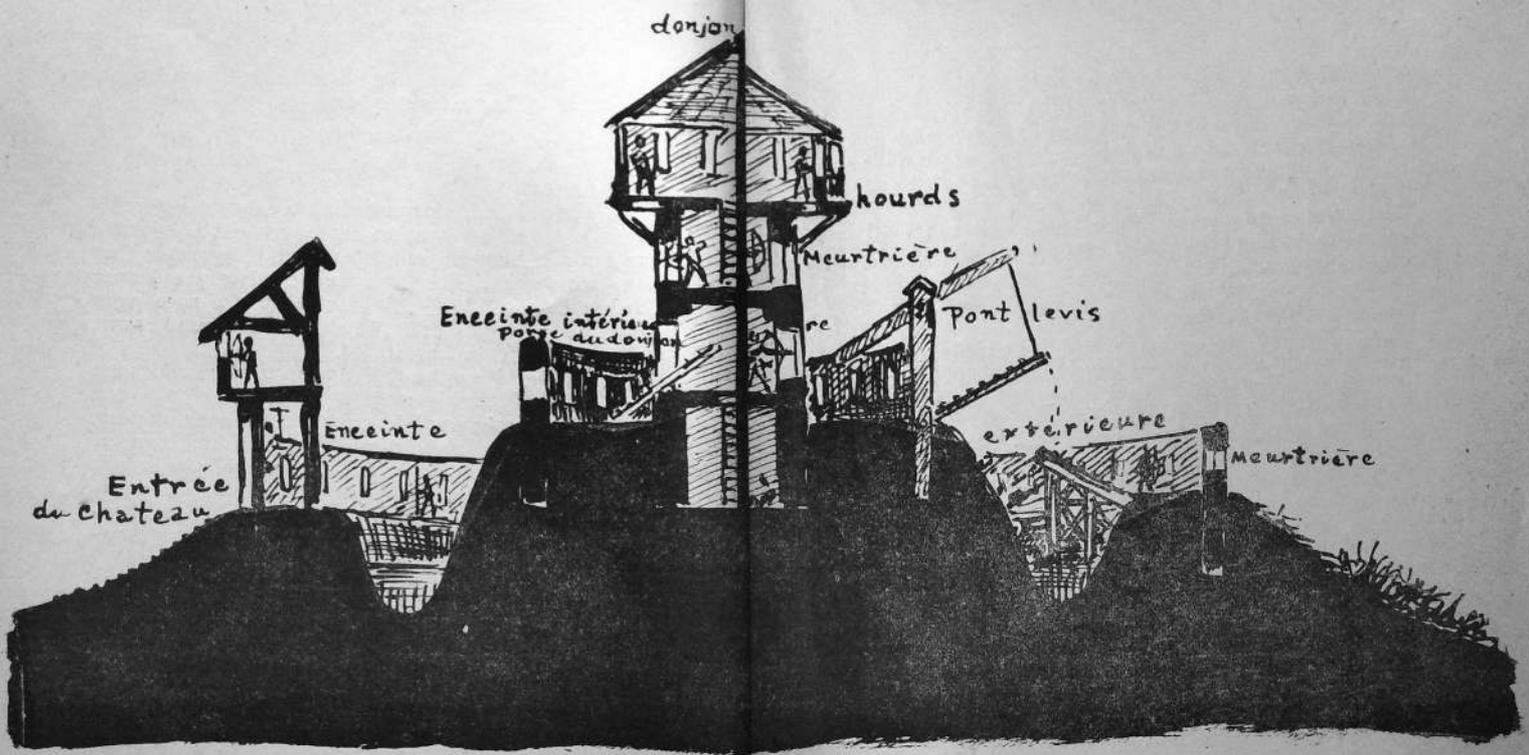
E penn ar bed, e penn Breiz, da vihana, e goueled Bro-Leon, pa'z aer gant an hent a gas eus Lokournan ar fank da Blonger, en hanter hent, e tegouezer gant eur c'hroazhent. Enc, war eur c'halvarig e lenner *Jubile Lambert 1926* (1), ar c'halvarig a zo e penn ar straed a ya da Lanber, betek an iliz. N'eur ket evit mont larkoc'h gant ar straed.

Bourc'hig a zo en-dro d'an iliz, eun dousenn tiez dezañ. Bourc'hig sioul a seblant beza repuet e goudor e venezig dezañ koulskoude 147 metr uhelder. Uhela krec'h a Vro-Leon a gredan, eo hini Lanber. Pa vez an oabl koumoulet du hag an heol o para etre ar c'houmoulou, ha digatar an dremmwel, pebez taolenn gaer dirak an daoulagad ! Eusa, Lok-Maze, Penmarc'h, ar Menez Hom, Kêr-Vrest gant tour Sant-Marzin, Krec'hioù Plouziri ha pet ha pet kloc'hdi ; ar mor, ar menezioù, an traoniennou. Peadra d'ho frealzi en ankenioù e peb amzer ha gwelloc'h c'hoaz e re an amzer vremañ.

Ha parrez Lanber zo holl aze dirazoc'h e-harz treid he iliz.

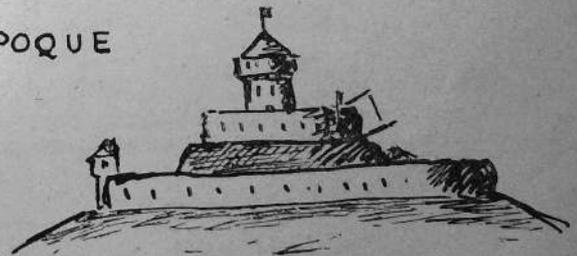
Rak n'eo ket bras an hini ! 1800 dervez-arat ec'honder, bevennet gant parrezioù Plonger, Plouarzel, Plouzane, Lok-Maria. Ouspenn tiez ar vourc'h, war an douar-se ez eus 50 tiegez. 402 kristen a vev hizio er barrezig. 24 gwaz a zo pell diouz e farrez

(1) E brezoneg e vez distaget Lanber. Lambert a zo doare fall da skriva an ano-se abaoe ar Revolution. Anat eo eo fall rak Lanizper a vez graet eus tud Lanper ha n'eo ket Lambertiz.

TYPE DE CHÂTEAU À MOTTE DE L'ÉPOQUE
d'Ar Grugell

DOARE KOZ EUR GRUGELL

harluet gant ar brezel. Sellit ouz roll komuniou Bro-C'hall. N'emañ ket Lanber warnañ rak n'eo ket komun. Kalz komuniou bihanoc'h egeti zo koulskoude war ar roll. Eun tachadig hepken, e-pad ar Revolution, eo bet Lanber komun. Eun tamm n'eo ken eus Plonger (Ploumoger).

Met Lanber zo parrez. N'eus ket a geit se : kant vloaz. A-raok, hag abaoe ma'z eus anezi edo unan eus treoiou Plonger.

Menhir Kerloas anvet
ive Kervéatoux

*Plonger a. l.
Menhir
1942*

En amzer goz

Treo ha parrez, istor zo gant Lanber, a goz zoken. Anat eo ez eus bet tud o chom war zouar Lanber

kantvedou a-raok ginivelez Hor Salver Jezuz-Krist. Menhir Kerloaz, anvet ivez menhir Kerveatoux, uhela menhir en e sav e Breiz, hen diskouez. Hen diskouez a reont koulz all ar beziou bet kavet e Bredeger, tost da Gerberenez. Pemp bleaz bennak 'zo, en eur park, tost da Gerzongar a-dreñv Kerberenez, e oa bet dizoloet eur bez. Ar c'hosteziou anezañ a oa graet gant mein blat ar c'harter, en o hed. War c'horre ar bez, eur mellad maen a zacu vetr hanter hirder, eur metr hanter ledander, ha tri biz treuz. Diskenn a ris er bez hag e kavis ennañ eur maen blat lakaet eno evel m'her gweler er beziou koz-koz all evit harpa penn an hini maro. Eun askorn morzed, eur glin ha daou askorn gar a oa ivez er bez. Hervez an nadez-vor (boussole), bez, maen, hag eskern a oa renket tro ouz ar sav-heol. Eun tamm kleze a gavis ouspenn. E zanzev koulz hag an traou all a ziskoueze e oa bet savet ar bez-se a-raok ginivelez Hor Salver Jezuz-Krist.

Goude e c'hinivelez, ar Romaned, trec'het ganto Gwenediz c'houec'h vloaz hag hanter kant a-raok, a chomas mistri war ar vro e-pad pevar c'hant vloaz. Int-i eo a savas ar Grugell, an dorgennad douar harp ouz diweza ti ar vourc'h. Eiz metr uhelder, tregont metr diazez, ugent metr lein : setu ar muzulioù. Moger a zo tro-dro, dezi daou vetr ledander.

Larkoc'hik, war-zu Plonger, eur ferm a zo anvet Kerouman, eun ano stank e Breiz-Izel chomet war-lerc'h ar Romaned.

Bretoned enez Vreiz-Veur o touara er vro

Goude ar Romaned, Bretoned, hon tadou koz, eo a zeuas da chom er vro. Dont a raent eus enez Vreiz-Veur anvet bremañ Bro-Saoz. Beva a raent eno,

en o bro c'hinidik, eürus, pa darzas warno Saozon deuet eus an hanternoz. Goude laza ha rivina, ar Saozon a chomas mistri war Vreiz-Veur. Lod eus ar Vretoned a gavas gwelloc'h chom e bro o zadou ha lod all tec'hout. Ha setu ar re-mañ, ambrouget gant o beleien hag o jentiled, da dreuzi ar mor ha da zouara war an douar a oa dirazo. A vandennadou, a barreziou, e-doug ar pempvet hag ar c'houec'hivet kantved, Bretoned Breiz-Veur a zouaras en hor bro, anvet abaoe Breiz-Vihan.

Eur yez a gomzent : ar brezoneg. Dalc'het o deus d'ar yez-se a-hed ar c'hantvedou, evel m'o deus dalc'het d'ar brezoneg o breudeur chomet e Breiz-Veur dindan galloud ar Saozon.

Pep bandennad a grogas gant eun tamm douar a voe anvet eur *plou*. An ano roet d'ar plou a voe alies hini o farrez dilezet en tu all d'ar mor. A-wechou all ouz ar plou e voe staget ano rener ar barreziad tud, eur beleg, eur manac'h, eul lik marteze, lakaet da sant gant ar barrezioniz o unan. Ne gredan ket, koulskoude, e vije Ploumoger plou eur sant anvet Moger, Macoar pe eun ano dem-heñvel, daoust ma 'z eus e Breiz eur barrez all anvet Ploumagoar, rak kavout a raer er barrez ha tost d'ez : Porzmoger, Kozmoger, Mogerou, Moger. Ha neuze, perak Plonger ha Plongeriz ? Eur pennad goude donedigez Plongeriz genta, menec'h, en o fenn Sant Tugdual, anvet ivez Sant Pabu, da lavarout eo Tad, en em gavas e Plonger hag a savas eur manati el lec'h m'emañ hizio Trebabu. Ar ger *tre* a-raok eun ano a ziskouez atao eo bet savet ar gordellad war zouar hag eta war lec'h ar plou. Pa gaver *lan* e penn eun ano eo keñ gwir all. Koulskoude, hervez an dud desket bras war istor ancioù hor bro, an *tre* a vije kosoc'hik eget al *lan*. Ma 'z eo deut diwezatic'h an treoiou hag al lannou da veza parreziou e ouzomp edont er penn-kenta anezec, eun tamm eus

douar ar barrez-vamm. Ha setu perak e lenner ken alies er paperiou koz : « *église-mère* », « *paroisse-mère* », ano roet d'an iliz ha da zouar ar barrez a-bez evel m'edo a-raok ma vce savet warni treoiou ha lannou. Ar re-mañ, war an hevelep paperiou, a zo anvet « *trèves* », mes ivez « *fillettes* », da lavarout eo merc'hed ar barrez-vamm. Ha betek-hen, biskoaz hag e nep lec'h, n'eo bet ganet ar merc'hed a-raok o mamm.

Peurliesia ano eur sant eo a zo stag ouz ar geriou Tre ha Lan evel ouz ar ger Plou : ano ar sant a zeuas da genta war an tamm douar-se.

Penn-kenta Lanber

Lanber a vije eta al lec'h ma teuas da chom ennañ eun den anvet Per. Piu e oa ar Per-mañ ? Eus pelec'h e teue ? Peur e tegouezas er c'horn-mañ eus parrez Plonger ? Den n'her gear. Ne gaver netra er paperiou koz diwar penn-kenta Lanber. Kenta a raer ez eo Sant-Paol-Aorelian e-unan a bostas e Lanper unan eus e ziskibien.

Kuitaet gantañ Breiz-Veur, Sant-Paol, diskibien ouz e heul, a savas eur manati en enez-Eusa ha, goude-se, eun all e Lanbaol-Plouarzel. Kenderc'hel a reas gant e hent war an douar bras betek en em gaout e Kastell-Paol. Lakaet e voe da eskob war ar vro : kenta eskob a Leon, er bloavez 517. War e lerc'h, unan eus e venec'h, Per, chomet e Lanber, a vevas eno, e goudor ar menez, tost d'eur feunteun.

Eur rebechig a zo da ober d'an istor-se : Iliz Lanber a zo dediet da Sant-Per en ereou ha n'eus meneg ebet e paperiou koz eus eur sant breton anvet Per, nag ivez eus imaj, pardon hag all en e enor.

E penn all parrez Plonger, en-dro da vanati Sant-

Pabu, tud en em vode muioc'h-mui a-nebeudcu hag e falvezas ganto kaout iliz, ha, goude-se parrez. Trebabu a zo anvet parrez e 1470 da nebeuta. Person a zo eta o ren Trevizpabu. Daoust da se, anat eo, n'eo Trebabu nemet eun tamm eus decuar parrez Plonger, nemet he merc'h, peogwir Plonger a gendalc'has da rolla tiez ha tud Trebabu war « roll deveriou parrez Plonger », betek ar Revolution.

En-dro da lochenn pe vanati Per tud en em vodas ivez. Eun iliz a voe savet. E-lec'h dent da veza parrez ha beva en he frankiz dindan renadur eur person, Lanber ne voe betek ar Revolution nemet unan eus kordelladou Plonger, eun treo, mes eun treo gant iliz.

Ar pezh a chom c'hoaz hizio eus iliz goz Lanber, pilierou, holzou, gwaregou, dezo doare roman, a ziskouez e oa e Lanber iliz en XIme kantved da nebeuta. Ha pe oad e oa an iliz-se ? N'eur ket evit heñ lavarout.

Lennet em eus war paperiou koz ano eun tamm douar : goarem ar « koz iliz », war harzou Plouzane. Etre ar voure'h ha Kerdrziou (pe Kerlaziou, gwechall Kerdrec'hieu) ez eus eur park anvet park ar chapel, ha daou bark izeloc'h eget hemañ ez eus bet freuzet eun ugent vloaz bennak a zo, mogerioù koz renket e doare eur manati. N'eo ket c'hoaz dibunet ar c'hudennou-se.

Setu traou hag a re deomp da gredi koulskoude e vefe kavet danvez istor o freuza an tachadou douar-se.

Hervez an dud skiantek war ar savadurioù koz n'eus ket er vro kosoc'h iliz eget hini Lanber, lod anezi da vihana.

Evit gellout ren gant urz ar parrezioù bras diwar ar maez, rannet e vezent a gordelladou. Plonger a oa rannet en doare-mañ : Tregoulazou, Tremeven, Trefeust, Tremeal, Trebabu. Lanber.

Manerioù koz ha jentiled

Anaout a reomp anoù parrezioù nobl Plonger ha re ar parrezioù all a Vro-Leon a yeas d'eun diskouezadeg, pe « revu », jentiled an eskopti e 1443. En amzer-se ar jentiled hepken a yae da soudard ha ganto eur servijer pe zaou hervez o finvidigez. O anoù a zo douget ivez en eul levrig anvet « *Armorial et nobiliaire de l'Evêché de Saint-Pol-de-Léon par le Marquis de Refuge* », Moulet e voe 1443.

Pevar edont eus Lanber : Ian Dubois, Aotrou Keranaouet, Ian Droulin, Yvon Sane ha Tugdual Kerbescat.

Eur skoued a veze gant pep den-jentil, hini e familh. War skoued Keranaouet e welled eur skoultrig palm hag en-dro dezi teir delienn pemp tammet. N'anavezomp ket skoued an Droulin.

Sane'

ned ha n'hon eus ket kavet an ano-se e nep lec'h all.

Ano ar Sane a zeuio da veza brudet e-pad ar Revolution. Ne gredan ket, koulskoude, edo ijiner bras listri Bro-C'hall eus gouenn nobl Sanezed Lanber. War skoued ar re-mañ e oa eul leon ha teir c'hrogen.

War hini Kerbescat eul leon hag eur vandenn a-dreuz ar skoued.

Eun denjentil all, Ian Mezcouez, a yeas d'an diskouezadeg e-touez paotred Lanber, ar pezh a laka an istorourien da stag Mezgouez ouz Lanber pa skrivont istor Troilus Mezgouez, unan eus brudeta Bretoned a zo bet a-viskoaz.

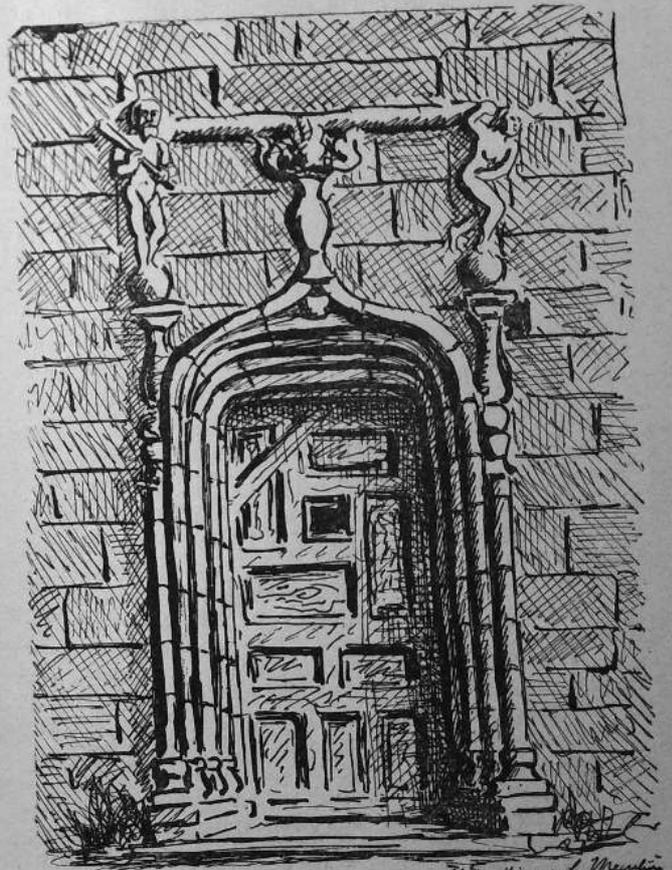
Pevar denjentil a voe pedet, kant vleaz war-lerc'h, da vont da Gastell d'an diskouezadeg. Tanguy Kerbescat a chomas er gêr : ar roll a zoug edo klanv. An tri all a oa : Ian Dubois, greffier pe fourer hag ofiser ar Roue, Fransez Kersulguen hag a dlee beza reuzeidik e stad rak n'ea floc'h ebet ouz e heul ha Fransez Le Veyer. Hemañ a voe gourdrouzet ha pedet da zont, kenta tro, war varc'h ha gwisket gant dilhad archer.

N'o devoe ket da vont keit e 1557. E Lokournan eo e voe graet an diskouezadeg d'ar 24 a viz east rak aon a oa e vije deut ar Spagnoled hag ar Saozon da zouara war-dro Brest.

Keranaouet

E maner Keranaouet e veve ar familh Dubois. E 1598, merc'h Dubois a zimezas d'an Aotrou Poulpry. Dre-se, hemañ, Aotrou Lanvengat, e Gwiseni, ha pennbarner lezvarn ar Roue e Lesneven, a zeuas da veza Aotrou Keranaouet. Ar Boulpried a voe a-benn eur pennad Aotrounez Lanvengat, Keranaouet, Kerbescat, Kerastang ha maneriu all er vro. Eur Poulpry a zimezas da verc'h ar Michel eus maner Kervenny, e Plougonvelen, hag a yeas da chom eno.

E vab a voe paeron Ian François-Marie ar Gonidec, ganet e Konk, e 1775, ha lesanvet « Reizer ar brezonneg ». Poulpry, Lesguern, Kerveatoux, Kerguiziau

DOR KERANAOUET

Kervasdoue a oa breudeur kaer ha kerent a dost d'ar Gersaozon, eus maner Kerian Mol e Trebabu.

Eus amzer e splannder, eun nor eus ar re vrava, savet ha kizellet e deare gotek ha « Renaissance », a zo c'hoaz e Keranaouet. Eur c'hrennlavar koz a vrude fall douarou ar maner :

*Er mann a Geranaouet
E za ar zouc'h da vinaouet.*

E Keranaouet e loje an den eürus Mikael an Nobletz e-pad ar misionou a roe en hor goueled bro. Kar e oa da jentiled Keranaouet. Lenn a raer en istor e vuhez e pareas an dimezell a Gerc'hastel, maner tost da hini Keranaouet, an dimezell a Geronvel tost da vaner an Heder hag an dimezell a Gerourien, harp ouz bourc'h Plonger.

Kerbescat

Douarou Keranaouet a zo harp ouz re Gerbescat. Er XV^{vet} kantved, Constance, merc'h da Hamon Kerbescat a yeas da verc'h-kaer d'an Heder. Marc'harid, eur verc'h ivez eus Kerbescat a zimezas da Dangi Dubois Keranaouet. Rollet eo war gairou Plonger, evit ar bloaz 1555, badeziant o mab Ian, en iliz Guymoger (bourc'h eur barrez a veze anvet ar Guic).

Hervez ar c'hustum en amzer-se, daou baeron a zougas Iannik war ar fount : Ian Fransez Keroulaz, Ao. Maezhellen ha Ian Kerbryeuc, Ao. Keranflec'h. Ar Gerbeskated a zimezas bugale all d'an Harquined o chom e Kerouzien.

E 1568, Ian Gerbescat, o chom en e vaner, a zeuas da veza rener lez-varn Keruzas, nevez prenet gant Aotrou Ar C'hurru Milizac, Charles de Kernezne e ano. Hemañ a gemeras da bried eur verc'h da Visant Coatanezr ha da Anna Mezgouez.

Anna a oa nizez Troëlus Mezgouez, floc'h ar rouanez Katarina Vedisis e 1551, gouarnour Montroulez ha Kastell an Taro e 1568, eil-roue an Douar Nevez, en Amerik, e 1578 ha goude-se, gouarnour Sant-Lo ha Koutans. Mervel a reas e 1606. O veza n'en doa ket a vugale e holl vadou a yeas gant e nizez Anna. Ha setu penaos e teuas ar C'hurru da veza perc'henn warno.

An darnvuia eus doarou Lanber a oa dindan galloud lez-varn Keruzas. An ti lez-varn a voe e bourc'h Plonger betek ar XV^{vet} kantved ha goude-se e Plouzane. Dindan renadur lez-varn Keruzas edo re ar C'hurru, Penanec'h, Langueouez ha Coateves, perc'hennet holl gant ar C'hurru. An holl re-mañ ha re Gergroades ha Gouervihan, evit prosezi larkoc'h, a ranke mont dirak lez-varn ar Roue, e Lokournan. E 1681, al lez-varn roueel a voe tennet digant Lokournan ha roet da Vrest. Koulskoude, hini Keruzas a gendalc'has da rei ar justis e Lokournan, e Kercharles, an ti bras a zo e penn izela ru Sant-Eozen.

Kelenneg

Doare maner a zo c'hoaz gant ar Gelenneg. Perc'hennet eo bet gant jentiled Keroulaz betek 1783. Milin a oa outañ er bloavez-se pa voe prenet gant an Ao. Tangi Jacob, kure Sant-Pabu, treo Gwitalmeze, digant Jozeb Le Borgne, markiz Coetivy, Ao. Keroulaz, Touronce, Pratmeur, Moventec ha Boisriou, eur paourig eta o chom en e vaner Keroulaz e Plourin (Berlez a oa treo Plourin).

Eun enor bras eo evit ar Gelenneg beza bet da berc'henn Tangi Jacob a vezo, eun devez bennak, lakaet marteze war roll ar sent.

Ganet ha badezet e Sant-Pabu, e 1751, Tangi Jacob

a oa kure e barrez c'hinidik pa grogas ar Revolution. Nac'ha a reas rei e asant d'al lezennou nevez a-enep ar relijion. Dre-se e kollas e blas e penn e barrez. Kuzat a rankas en eur vont eus an eil ti d'egile e Sant-Pabu, Plougin ha tro-war-dro, rak prizoniet e veze ar veleien na felle ket dezo toui. Daouzek lur ha tri ugent a oa da c'hounit gant an neb a ziskuilhfe toullou kuz ar veleien. E miz genver 1793 e voe savet priz ar yudaserez da gant lur. Daoust da se, Tangi Jacob ha gantañ Klaoda Chapalen, kure Sizun, ginidik a Vourc'h Wenn, a gendalc'has da veva e Plougin. Gwerzet e voent e 1794 gant eun den anvet Talhouarn. D'an 2 a viz gwengolo, eur vandennad soudarded a guitaas Lokournan war-du Plougin. An daou veleg a oa e Kernizan, e ti an intanvez Maze, c'hoar an Ao. Chapalen. Ganto e oa eun den yaouank, dezertour eus an arme. Ar soudarded a skoas war-du Kernizan, hentehet m'edont gant an trubard. Ar Maze bihan, dezañ 12 vloaz, a welas ar soudarded o tont. Galoupat a reas betek ar gêr da gas kelou d'an dud. An daou veleg hag ar paotr yaouank en em guzas en eun toull dreset evel eur gwele e moger an ti. Mes, pa erruas gant e soudarded, an ofiser a lakaas diblas ar gweleou kloz : « A-dreñv eur gwele-kloz », emezañ, « ez eus eun toull kuz ». Paket e voe an tri den.

Tangi Jacob, Klaoda Chapalen, an intanvez Maze, he mab hag he merc'h, gwaz houmañ, an tad kaer hag an dezertour a voe kaset da di-kêr Plougin ha, diouz an noz, da Witalmeze. Antronoz vintin edont holl war hent Lokournan dindañ gward ar soudarded. Taolet e voent er prizon.

En devez war-lerc'h, ar jeneral Robinet a c'houlennatas ar brizonierien an eil war-lerc'h egile gant sikour ar C'hamarec, eul Lokournnad, a droe e brezoneg goulennoù ar jeneral hag e galleg respontou ar

brizonierien. Tangi Jacob a yeas e galleg. Anzav a reas, ha Klaoda Chapalen ivez, n'o doa demeurans ebet ha n'edont rollet e parrez ebet. Er prizon, gant bandennad Plougin, e oa tud all, bet paket en hevelep devez e Plonger hag e Gwitalmeze. Goude peder eur war-nugent tremenet e Lokournan, e voent holl kraouiet e Kastell Brest. D'ar 14 a viz here, dirak al lez-varn, Tangi Jacob ha Klaoda Chapalen a anzavas beza beleg o-daou, disent e-keñver al lezennou a c'houlenned outo toui. C'hoar an Ao. Chapalen ne nac'has ket beza roet repu d'he breur ha d'an Ao. Jacob. He mab en em ziskouezas kalonek daoust d'e oad. An daou veleg ha merourez Kernizan a voe konadonet d'ar maro.

Pebez gwerz kaer hini an Ao. Jacob, perc'henn ar Gelenneg, a gaver moulet war ar gelaouenn « *Les Annales de Bretagne* » (1937) ha war al levr « *Les prêtres du diocèse de Quimper morts pour la foi* ».

« *Pardon! a ran ac'hanoc'h
Offr a ran da Zoue evidoc'h
Kement berad goad a skuillin
Dre zorn ar bourreo pa varvin.* »

An Heder

E 1674, eun den komun eo, Nouel Nedellec, a ber-c'henne maner ha douarou nobl an Heder. Er bloavez-se, e voe savet e pep parrez a Vro-Leon roll an douarou nobl evit adsevel diwarno tailhou da baea ar soudarded war loen bodet en eskopti. Rollou talvoudus kenan gant ma roont deomp da c'houzout gant piou e oa perc'hennet tiez ha douarou nobl Lanber ha re an eskopti, anoioù an tiez, an douarou, ar fermourien, doareoù ha prizioù ar c'houmanantou.

Nouel an Heder a vourc'h roll Lanber. Eun dalc'h

a 3 bozellad winiz ha 5 gwenneg leve ar bloaz a ranke paea da Aotrouniez Keroulaz. Betek ar Revolution eun dale'h a veze war bep tamm douar ha ti da brofa d'eun aotrouniez bennak ; eun dever eo hag a zeue a goz. Douget e oa war al lizerou ferm ha war rollou an deveriou. Ar red ivez a oa douget war al lizer : red evit an tieg da heulia ar vilin, ar forn ha lez-varn an aotrouniez.

Tri sulvez. person pep barrez a bedas eta e barrezioniz da ziskleria ar pezh a c'houlened. Nouel an Heder a reas muioc'h. Klemmou a lakaas skriva war ar roll.

« *Tenn e kavan* », emezañ « *kaout ar mizou-se da baea. Ne gawfen ket da feurmi an Heder 40 skoued ar bloaz abalamour da zalc'h Keruzas a zo warnañ, abalamour d'ar primediu a rankan paea d'ar person, abalamour ivez m'am eus, war zaou hanter gant an Ao. Kerlumbartz, e Plouzane, da baea eur soudard war varc'h evit servij ar Roue. Abaoe ar 16 a viz mae* », emezañ c'hoaz, « *kousta a ra deomp 40 gwenneg bendez hag ousspenn, oun bet lakaet da zougen ar fuzuilh va-unan ha da rei an dorn da sikour sevel kreñvle-c'hiou war zouar ar barrez koulz hag ar barrezioniz all. Sammet oun eta dreist muzul.* » N'ouzon ket ha disammet e voe. Ar pezh a ouzon eo e teuas Nouel an Heder da chom da Lokournan hag e voe rener ospital Sant-Eozen.

Penn-kenta an Hedered a oa Aotrounez Kersquivit ha Kerlumbartz. O skoued a zo hizio c'hoaz a-us da zor maner koz Kerlumbartz Plouzane, daou-hanteret gant hini Kerlumbartz. Leur ar skoued a oa alaouret ha warni tri c'hreb (chevron). Geriou ardamez an Heder a oa e latin: *Hederoe adherent et sustinent*: En em staga hag harpa a ra an ilio.

Eur maner a zo hizio e Lanber ha n'eus meneg anezañ er paperiou kosoc'h eget re 1698: Kervadeza. Ne ziskouez ket beza koz. Ar familh Desson de Saint-Aignan, bet perc'henn Kervadeza, madoberourez Lanber, a seblant beza deut er vro eun tachad a-raok ar Revolution.

MANER KERVADEZA

Buhez Lanber a-raok Revolution 1789

Eur beleg, unan eus kureed Plonger, gant aotre person ar barrez, a rene Lanber, treo iliz parrez Plonger hag unan eus kordelladou ar barrez. E c'hal-loud a oa hini eur beleg hepken.

E-keñver ar renadurioù all, er-maez re ar relijion, evel an tailhou, devezioù hent bras, urzioù ha lezennou, kuzul-parrez Plonger eo a rene. Daouzek kuzulier edont, dibabet dre voterez gant ar *général*, da

lavarout eo gant ar barrezioniz *en général*, e galleg pe e brezoneg gant an darn vuia. Ano kuzul ar barrez a oa *corps politique*.

Hizio ez eus daou guzul : unan lik, hini ar gomun, gant eur maer er penn ha hini an iliz gant eur person e penn ar barrez.

Gwechall, an traou a oa disheñvel. E penn ar barrez : ar person, mestr war al lidou ha traou ar relijion mes e c'halloud a roe d'ar *corps politique*. Hemañ a rae eta al labour a ra hizio an daou guzul. Ar parrezioù a oa bodet e eskoptioù. Re Vro-Leon en eskopti Leon dindan renadur an Aotrou 'n Eskob. Urzioù ha lezennou Bro-C'hall, re ar Breujoù ha re Stadou Breiz, a zegoueze en eskopti hag a yae eus an eskopti d'ar parrezioù. Ar person o lenne er gador, da sul, e pron an oferenn-bred. Paperioù madou an eskopti (ar *Pouillé*, e galleg) a lavar d'eomp, e 1516, ez eus e parrez Plonger eun treo anvet Lanber (skrivet Lamper). Rollou badeziantou, euredou, mortuachou tud Lanber a zo kaieret e-touez re Blonger betek 1669. Adalek ar bloavez-se e kaver rollou evit Lanber hec'h-unan.

Nebeut a dra a zo da denna eus rollou koz Plonger evit istor Lanber. War vortuachou Plouzane, evit ar bloavez 1649, e lenner e voe beziet *dans l'église tréviale de Lanpezre* tud eus Kerastang. En amzer goz ha betek hanter ar XVIII^{vet} kantved ec'h interred en ilizou an darn vuia eus an dud. Eur bez a oa da bep familh en hec'h iliz-parrez. Re ar jentiled a veze alies uheloc'h eget leur an iliz. Kizellet edont alies ha warno e veze o skoued.

Skridou koz ar badeziantou, euredou ha mortuachou a zo eun ebat o lenn. Talvoudus int ouspenn. N'edont ket evel m'emaint hizio, heñvel an eil re ouz ar re all. Ar beleg o skrive evel ma plije gantañ.

Meneg a zo gant skridou Lanber, e 1669, eus badeziant eur mab d'an Ao. Tourons, o chom e Tourons, hag eus hini mab Fransez Tourons, Ao. Kerveatou. An hini kenta a voe aotreet gant person Plouzane, an eil gant person Plouarzel, an Ao. Klaoda Mol.

E 1671, *noble et puissant Yrzs de Poulpry, seigneur de Lanvergat, Keranaouet, Kerbescat, premier magistrat de Léon, conseiller du Roy* a roas e ano-badez da vab ar Pen, e dieg a Geriaouen. Skridou 1672 a lavar deomp edo J. Fourdilis, beleg, ha Ian Amice, kure Plouarzel, ginidik o-daou a Lanber.

War roll 1674 ne gaver nemet anioù an tiez hag an douarou nobl. Ar re all a oa anvet tiez ha douarou kemun. Disheñvel e oa tailhou an daou rumm.

Kerdrec'hiou, d'an Ao. Rodelleg ar Porzig-Kilbignon, a oa feurmet 100 lur; An Traoñ (Le Val), d'an dimezell Kerfourn o chom e Koatirbeskont Gwiler, 132 lur ha 300 lur komision; Kergloznou, d'an Ao. Dubourg Keroulaz eus Milizag, 105 lur ha 300 lur komision; eur Penharz (1), d'an Itron Koatangi eus Ploneour, 66 lur; maner Kelennek, 108 lur; Pont an Ospital, d'an Ao. Kervasdoue, 75 lur ha 180 lur komision; Kervorgard, d'an Ao. Kerourioù, tost da Lesneven, 150 lur; Kerberenez, 300 lur; Keriaouen, d'an Ao. Kerskao Plouzane, 150 lur; Kerloazou, d'an Ao. Treoulen eus Gwipavaz, 120 lur; Kergloznou, « d'an Ao. a zo o chom e maner Touronz », 147 lur (2); Keranmezeg a zo perc'hennet gant an Ao. Kerarmerien, o chom en e vaner a Gerstrad Lanildut, a zo feurmet 90 lur.

(1) Eur Penharz all a zo d'an Ao. Koatgarz (hizio e skriver « Cohars »). Priz ar feurm n'eo ket diskleriet.

(2) Tourons (*Touronce*) a oa neuze e Plouzane. Ne voe staget ouz parrez Lokournan nemet e 1850.

Priz Kervadeza n'eo ket douget. Perc'hennet e oa gant Guillemette du Drennec, itron Bodilio, o chom e Kerourien Plonger. Kervaucun a zo ivez war ar roll nemet eo diskleriet leve belegiaj an Ao. Caource eus Plouzane. Al leveou belegiaj a veze roet d'a neskopti evit sikour skolia eur c'hloareg da vont da veleg. N'oa tailh ebet war al leveou-se.

Setu amañ an tiegeziou komun gant doare koz o anoioù : Kereozen, Kertanguy, Cosquer bian ha izella, Milin Keranaouet, Kervaucun, Kermeur, Froust, Keranmezec, Pen en greac, Kerian, Trovern, Kerevas, bras ha bihan, Milin Kergloznou, Kermorgar, Timeur, Kernerguel, Cruguel Coat, Kerguon pe Keryvon, Rest.

Rolla a c'hellomp adalek 1675 anoioù ar veleien a lide en treo. *Jean Le Tartu* a skriv ez eo *sous curé sous noble et vénérable personne, Claude Le Bihan, recteur de la paroisse de Ploumoguier*. Hervez al lezenn, pajenn genta ar c'haierou a ranke beza boudc'het gant aotreadur barner uhela al lez-varn, gant mizou, e c'hellit kredi. D'an ampoent-se c'hoaz e oa lez-varn e Lokournan. *Charles de Penfentenyo, sénéchal et premier magistrat de la Cour Royale de Saint-Renan et Brest* a lakaas eta e skrabadenn.

D'ar 25 a viz c'houevrer 1675 e voe lidet eun eured e « *chapel Sant-Michel Pont-Hospital* ». Meneg ebet eus ar chapel-se e paperou Plonger nag e re ar parrezioù all nag e diellou ar Finister. Soñj ebet e-touez an dud. Ne ouie den e pelec'h edo e Pont-Ospital. Koulskoude, gwelet e veze er straedig a gas eus hent bras Konk d'an hent koz, e-kichen an davarn, mogerioù koz en o foull, deleziou ha troad eur groaz, eur skoued a-zioc'h e lein. Paperou parrez Plouzane am sklerijennas pa lennis warno : « *en la chapelle de Monsieur Saint Michel Pont an Hospital, paroisse Ploumoguier* » (1629). Unnek eured a zo embannet etre 1629

na 1642. En unan eo diskleriet fraez « *en l'église Saint-Michel, située audit Lanbezre* », en eun all « *en la chapelle de Saint-Michel de Ploumoguier* », en eun all c'hoaz (1651) « *en la chapelle de Saint-Michel au treff de Lanpezre* ».

Meneg ebet ken goude 1668 e nep lec'h nemet en eur paper eus Lanber e 1675. En he sav edo eta neuze. Peur ha perak eo bet diskaret ? N'her gouzomp ket c'hoaz. Perak e vez graet meneg anezi ken alies all e Plouzane, eun dro hepken e Lanber ha tro ebet e Plonger ? Evit Plouzane ez eo sklaer : euredet e veze e Sant-Mikael tud Plouzane o chom tost da Bont Ospital pa zimezent gant Lanizper ar c'harter, tostoc'h e oa dezo.

Chapel Sant-Mikael a oa war an hent a heulie an dud a yae, a niver bras, da bardona da Lok Maze. Evito e voe savet eun ospital, evel ma veze savet ospitalioù war hentou ar pelerinajou brudet en amzer goz.

Ma n'hon defe ket gouezet betek-hen edo Guillaume Strill « kure perpetuel » Lokournan d'ar mare-se, kaierou Lanper o defe hen desket deomp.

Diwar paperou Plouarzel eo e ouzomp edo Fransez Abgrall kure Lanpezre e 1685.

Kavout a reomp war e lerc'h *Yves Thomas*. Hemañ a sin « eil gure » e 1687 ha kure goude-se.

Person ar barrez, an Ao. Per Jaffray, a vadezas e 1691 eur c'hrouadur da Olier Mathezou ha da Suzan Kermorvan, Aotrou hag Itron Kerunou, o chom en o maner a Gellenek. Suzan Kermorvan a dremenas daou vloaz war-lerc'h hag a voe beziet e iliz Lanber (1693). Ar c'hure a oa *Fransez Lannuzel* e ano. Eur paper, skrivet gantañ, a zo diaes da gompren. Douara a reas eur vaouez « *à la suite de son accouchement sans sacrement sous forme de viatique* ». F. Lannuzel a zo bet kure betek 1701.

E-touez ar paeroned hag ar maeronezed, er bloa-ziou-se, e kavomp ar jentiled Franseza Kergoat, Itron Kerveatoux, Jozeb Touronce Kerveatoux, Ian Mol, Ao. Kerguz, Marc'harid Brehan, Itron Lanvengat.

E-touez ar sinaduriou e kaver hini Mikael Lallouer, kure Trenivez (hizio Sant-Mark) hag hini Claude Venn, kure perpetuel Lokournan, Gwilherm Nouel, « *sieur an Heder* » a zo o chom « *au bourg tréviai de Lanper* ». Ar ger « *sieur* » ne dalvez ket aotrou. Alies e vez implijet gant ano eur bourc'hiz, dezañ eun tamm leve, eur c'hoz tamm hini a-wechou.

Goude F. Lannuzel, *Fransez Labbé* a zo « *député par M. le Recteur* » evit ren iliz Lanber etre 1701 ha 1710. Nebeut a zanvez istor da zastum : sinadur Robert Le Hir, kure Lanildut.

F. Lannuzel a grog a-nevez gant an treo. O veza m'edo paperou ar bloavez 1712 kalz niverusoc'h eget kustum e klaskis ar perak : 12 badiziant, 7 cured ha 14 mortuach. E-touez ar mortuachou edo re eur vandennad bugaligou kaset da Lanber da vaga. Ne lavarer ket eus pelec'h e teuent ha perak. E 1720, mamm an Ao. Hir, kure Lanildut, a voe beziet e Lanber.

F. Lannuzel a chomas kure Lanber betek 1735. Mervel a reas ar bloavez-se d'an oad a 75 bloaz. Beziet e voe en iliz. Nao beleg a zeuas d'an interamant. Unan anezo a oa an Ao. René Gilart Keranflec'h.

Louis Le Bris a voe kure etre 1736 hag an 2 a viz mezeven 1746. 65 bloaz edo pa dremenas. Beziet e voe e korf an iliz. V. Liles, kure Trebabu ha Fransez Lesguern, Ao. Kerveatoux a sinas e vortuach.

Kureed all Lanber a voe : *Erwan Lacoste*, etre 1747 ha 1754 ha *Gwilherm Ulfien Duval*, e-pad eun nebeut miziou. Hemañ a oa eus Lokournan. Person Gwiler e feuo da veza.

Podeur, person Komana, a zo e sinadur e traoñ eur

paper. Ar Bodeured a zo Lanizper a bell zo. E 1681, Gabriel Podeur a sine « *prêtre en la dite trêve* ». Person Komana a dlee beza eus ar ouenn dud-se, marteze ginidik a Lanber.

Freuz e Lanber

Kounnar a oa e Breiz pa zeuas da gure *Yves Fau-deuil* e 1755. Difennet e oa bet gant Breujou Breiz, an 12 a viz kerzu 1754, bezia en ilizou.

E Plougonvelen, ar gerent, en despet d'ar person, a vezias o zud en iliz evel a-raok. Ar person heñ a yeas er-maez eus an iliz da lavarout ar pedennou.

E Lanber e lennomp kement-mañ war eur mortuaj : « *Les parents ont, sans ma participation, et contre la défense de la Cour, fait enterrer dans l'église tréviale de Lanper par l'aide de leurs domestiques et de quelques autres et ont assisté au convoi...* » Douget eo anoioù an dud a voe en interamant. Ar c'hure her gra, a gredan, e ken kas e vije tamallet.

Merka a ra kemend-all e skridou all : « *inhumé par les parents* ». Diaes e kave ar barrezioniz dilezel beziou o zud. Bered a oa, koulskoude, e Lanber. Met er beredou ne veze beziet nemet an divroidi, ar gakouzed, nebeut a dud.

E 1769 e voe douaret e bered Lanber Julian Le Quere, skolaer, ginidik a Bloesquellec, eskopti Kemper, 62 bloaz, marvet e maner Keranaouet. E bried a oa ginidik a La Plaine, eskopti Naoned. N'ouzomp ket hiroc'h diwar-benn ar skolaer hag e wreg.

An dichans a goueze war gein ar paour kaez kure. Goude freuz ar beziou setu ma savas tabut etre Lanizper ha Plongeriz. Lennet hon eus eur paper timbr, skrivet gant ar Fourdiles, noter, d'ar 4 a viz kerzu 1758, ha kaset gant treviz Lanber d'e mistri Plonger.

Pell 'zo, a lavar ar paper, keit 'zo ma n'omp ket evit lavarout abaoe peur. e raer e iliz Lanber badi-ziantou, euredou, interamantou hag e anver fabriked an iliz. Souezet omp ne ve ket roet deomp urz da gaout eur « *corps politique* » pe guzul parrez. Daou drevad a zo e « *corps politique* » ar barrez, gwir eo. Mes petra eo se, en amzer-vremañ, en amzer-vrezel pa ranker pourchas kirri, kezeg, keuneud, kolo ha traou all ? An urziou, al lezennou, ar rollou a vez lennet e Plonger, ne vezont ket roet da glevout deomp. Ha sammel e vezomp kalz gwasoc'h eget ar barrezioniz all.

Lanizper a gasas o c'hlemmou betek lez-varn ar Roue a oa e Brest abaoe 1681.

Ya, perak n'o dije ket o c'huzul parrez ? Daoust ha ne baeent ket o zailhou koulz ha Plongeriz ? Hag ivez ar « *postillon* », paotr al liziri ? Ar « *gardes côtes* », soudarded da ziwall an aodou, aodou Plongeriz, na petra 'ta ? Rollerien ha dastumerien an tailhou ? Ha ne raent ket o devezioù hent bras ?

Ar maout a zeuas ganto. Aotreet e voent da gaout eur c'huzul parrez hag eur c'haier da verka diverra ar bodadegou. Kerse eo n'omp ket deuet a-benn da gaout ar c'haier-se ; founnusoc'h a se e vije bet an istor-mañ. An tabutou-se na viras ket ouz Yves Fau-deuil da chom kure Lanber betek 1770.

Ne gaver er paperiou etre 1770 ha 1789 netra hag a dalvezfe ar boan ober meneg anezañ. Kureed Lanber a vevas bloavezioù a beoc'h, an digoll a-raok ar c'holl. Setu amañ o anioù : Y. M. *Salain* (1770-1772), L. *Bourroulec* (1772-1774), J. *Le Drèves* (1774-1778), *Joseph Leautic* (1778-1780), J. M. *Hanus* (1780-1782), Y. *Le Moign* (1782-1788), L. *Trebaol* (1788).

J. An Drèves a vezo dibennet e-pad an dispac'h.
J. Léautic a boanias dre guz dre ma c'hellas.
J.-M. Hanus, person Treglonou, a harluas en enez Jersey.

Yves-Louis Le Moign, eus Kerevarzvihan, a oa abostoler pa voe roet dezañ, d'an 10 a viz here 1780, a-berz Loeiza, kontez de Beaussier de l'Isle, itron Gervadeza, leve eur mad staget gant an itron ouz madou iliz Lanber. Ar Moign a voe e-pad ar Revolution eun den hag eur beleg evel ne weled ket kalz. An Trebaol a voe dreist, her gwelout a reot.

AN DISPAC'H BRAS

Lanber komun (1790-1793)

Ne ouzomp ket ma c'hoantae Lanizper cheñch holl doare ar vuhez a renent sioulik, moarvat, en o farrezig. Koulskoude, abaoe an amzer ma c'hedent beza mistri war renadur o zreo, penn-kenta ar Revolution a dleas plijout dezo.

Lezenn ar 14 a viz kerzu 1789 a save Lanber da gomun gant maer, prokuror hag ofiserien ti-kêr. Plonger, Plouzane, Lok Maria ha Lanper a rae kene-trezo kanton Plouzane.

Plongeriz a fellas dioustu o difougea. Eur follennad baper a voe livet gant o c'hlemmou d'an 3 a viz gen-ver 1790 a-raok ar voterez.

Tud dianaoudek ! a lavar paotred Plonger. Gwechall, hor boa asantet rei deoc'h eur c'huzul parrez a zaouzek den ha dezañ eur c'haier da zougen an diverra eus ho kuzuliadegou. C'houi, eus ho tu, a asantas paea an tailhou ganeomp. Hizio, pa c'houlenn ar barrez-vamm digant he merc'h beza a-du ganti evit ar « c'hontribution patriotique », tailhou ar barrez, tailhou ar rouantelez ha meur a dra all, Lanber a respont kaout oad ha skiant a-walc'h da vale he-unan. Mont a rit, Lanizper, a-enep lezennou ar vro. Ar gouarnamant a c'houlenn ma chomo an traou renket evel kent. Plonger a oa hag a zo mestrez war dree Lanber. Hen diskouez a ra dre lakaat da

zastumerien tailhou Lanper, Yann Marzin, a Ger-gloznou ha Fanch Durand, ha da roller Fanch ar Gleau eus ar Gozkêr Vras. Hag evit diskouez d'an « Assemblée Nationale » omp sentus ouz he lezennou e pedomp Jakez Milbeo, fabrik iliz parrez, da gas an diskleriaduriou-mañ da lez-varn Brest.

Goulenn a reomp outi ho lakaat da senti ha mirout ne vo kemmet netra e gouarnamant ar barrez ken na vezo degouezet a-berz an « Assemblée Nationale » urziou nevez diwar-benn ar c'huzuliu ti-kêr.

Her goulenn a reomp gant aon da gaout strafuilh ha dizunvaniez er barrez.

Al lezennou, avat, a voe a-enep menoz Plonger ha voterez a voe e miz c'houevrer 1790 : ha setu o ren Lanber eur maer, eur prokuror ha tri ofiser.

Gloar Lanber ne badas nemet betek ar 24 a viz du 1793. En devez-se e tegouezas gant ar maer ar paper-mañ, lizer-kañv ar gomun eta :

« 4 frimaire an II. Arrêté pris par la Commission de recherche et de salut public créée par les Représentants pour opérer dans les campagnes du département du Finistère concernant la municipalité de Lanper : Le district ayant supprimé votre église paroissiale vous relevez, dès le même instant de cette suppression, de la municipalité de Ploumoguier. »

Hervez an urz-se, ar maer hag ar guzulieren a voe pedet da darda gant ren Lanber ha dioustu da gas da Guzul ti-kêr Plonger o c'haierou ha da renta kont da hemañ eus an doareou m'oa bet renket an traou ganto e-pad m'edont e penn ar gomun. Mar bez ret e vezo ouspenn rentet kont da Gannaded ar Bobl.

Petra 'n diaoul eta o doa graet renerien Lanber ? A-walc'h da veza taolet er prizon. Ar paper n'hen disklerie ket. Mes an enklaskerien o doa, emichans, gwelet ar pezh a zo c'heaz war gainerou Lanber.

Kure Lanber a nac'h toui

Goulennet e oa bet digant ar veleien toui dindan boan da goll o flas er parrezioù. Eleksionou a voe graet evit lakaat beleien touerien e penn ar parrezioù.

E Plonger, beleg ebet ne douas. An Ao. Trebaol, kure Lanber ne reas ket kennebeut.

Ar Mevel, kannad an « district », hag heñ noter e Lokournan, a skrivas kement-mañ d'an « district » :

« Gwelout a ran gant ar brasa anken o kreski bemdez niver enebourien al lezennou, amañ e Lokournan hag er parrezioù tro-dro. »

Beleien Plouzane ha kure Lanber a boagn dre ma c'hellont, dre guz muioc'h eget a wel, da hada e-touez an dud an dizunvaniez hag an disranniez. Pask a dosta. Renta servij a rafec'h da Lokournan ha d'ar parrezioù o kraouia dizale Labbe, Nedelec, Le Hir ha Gouachet eus Plouzane ha dreist-holl an Trebaol, kure Lanber, rak da gaout hemañ eo ez a an darn vuia. »

Al lizer-mañ a voe skrivet d'an 22 a viz meurzh 1792. Eur c'helou bennak a dlee beza en em gavet gant an Ao. Trebaol pe gant kuzul Lanber rak an ti-kêr a lakeas kaiera d'ar 17 : « Testi a reomp en deus Olier Trebaol sinet hizio an dra-mañ war-lerc'h : *Je jure d'être fidèle à la Nation, à la Loi et au Roi et de maintenir de tout mon pouvoir la Constitution du Royaume, décrétée par l'Assemblée Nationale et sanctionnée par le Roi. »*

Brunelle, komiser, a sinas ha gantañ Nicolas Mengant, sekretour-grefler, François Le Gleau, maer, François Le Millour, J. Vaillant ha F. Poullaouec, ofiserien.

Anat eo e voe skrivet an dra-se evit savetei Olier Trebaol. Ken anat all eo n'o doa ket kuzulierien Lanber goulennet ali ar c'hure rak hemañ ne sinas ket.

Gwasoc'h c'hoaz, evito da vihana, an Ao. Trebaol a skrivias ar pennad-mañ war-lerc'h ar sinaturiou :

« *Je soussigné déclare désapprouver entièrement le procès-verbal ci-dessus concernant la prestation du serment civique. Le dix-sept mars mil sept cent quatre-vingt douze. O. L. Trébaol, vicaire de Lanper.* »

Pegen nec'het e tlee beza ar c'homiser hag e gen-seurted goude eur seurt taol !

Hag aon a gregas gant kuzulierien Lanber? Gwall c'houllo eo kaier an ti-kêr war-lerc'h se. Ger ebet diwarbenn eul laeroñsi graet en iliz ; eul linenn nemetken da rei da c'houzout e vije savet eur gwaz da vont da soudard, eul linenn all e fin ar bloaz da verka ano ar fabrik lakaet e penn madou an iliz gant ar « *corporitique de la trêve de Lanper* » hag e miz gwengolo 1793 al lezennou e-keñver priz ar greun, ar bleud, ar boued-chatal hag al lezennou all. Netra ebet ken.

Ret eo kredi ouspenn e voe lakaet ar c'huzul ti-kêr enebour ar Revolusion gant an enklaskerien rak daoust ma oa eur person touer, Morel, e penn parrez Plonger, den ne dae war e dro hag Olier Trebaol a vadeze, a eureuje a noue e Lanber, e Lokournan, e pep lec'h. Kaiera a rae ivez ha gwelet hon eus ar c'haierou bihan skrivet gantañ.

Gwerzidigez war e vadou

D'an 21 a viz mae 1793 e voe gwerzet madou Olier Trebaol. E korn paper-timbr ar werzidigez savet gant Yann-Vari Pelle e lenner : « *21 mai 1793. Vente des meubles et effets de l'émigré Trébaol, prêtre* » ha larkoc'h « *en la demeure d'Ollivier Trébaol, prêtre, fugitif, ex-vicaire de Lanper, paroisse de Ploumouguer* ».

Embannet e voe e marc'had Lokournan hag en eun toullad parreziou. Jean-Louis Le Gall, eus bourc'h Lanber, a embanne ar priziou. Kalz tud a zeuas hag a daolas. Tog ar c'hure a yeas, evit pevar real daou wenneg, gant Ian ar Vaillant, eul Lanadper. En devez-se e voe gwerzet evit 65 lur ha 5 gwenneg a draou.

Hag an noter a zoug war e baper : « peder eur hanter eo poent tarda. Dont a raimp eun dro all da beurechui gwerza traou ar c'hure ».

Edo an noter o vont kuit p' en em gavas gant Fanch Pelleau, eus Penharz bras, teller Lanber. « An Ao. Trebaol a vank din », emezañ, « 56 lur 9 gwenneg, rak n'en deus ket paet e dailhou ».

« An dra-se a sell ouz district Brest » a respontas an noter. Hag heñ kuit war-zu e di, e Berlez.

Ne voe peurechu ar werzidigez nemet d'ar 7 a viz eost. En taol-mañ, avat, e voe gwerzet evit 185 lur 5 gwenneg. Gwir eo edo chomet an arrebeuri da werza : tri wele, unan kloz ha daou « à tombeau », hag ar greun : 186 lur gwiniz. Gwerzet e voent 30 lur 10 gwenneg ar boezellad.

Paotr an tailhou ne c'houlennas netra an dro-mañ digant an noter mes ar sitoian Prat a lavaras da hemañ :

« — Testi a c'hellan e vank din an « émigré » Trebaol 40 lur. »

« — Mat, eme Ar Pelle, « it d'an district gant an teller. »

« Emigré » a rae ar paperiou hag an dud eus an Ao. Trebaol. An holl a ouie, koulskoude, n'edo ket en harlu nemet ne gaved den d'hen diskleria.

i. An Dreves, kure koz Lanber dibennet

Ian An Dreves a yeas da gure I. V. ar C'hras, iliz parrez Lokmaze ha goude-se, e 1780, e voe lakaet da gure e Rekourañs. Nac'h a reas toui ha tañva a rankas soubenn drenk ar prizon eus miz mezeven 1793 betek miz gwengolo. Mez difenn a voe graet dezañ chom e Brest ha peder leo tro-dro. Dont a reas neuze da vourc'h Plouarzel. Kuzat a ranke ouz ar soudarded a c'haloupe ar vro war-lerc'h ar veleien feal. An Dreves a guitaas Plouarzel hag en em guzas e Ploñger, en e barrez, e-touez e dud. Evit kant lur e voe gwerzet ha gant eur Ploñgerad, Jezequel e ano.

D'ar 24 a viz meurzh 1794, Ian An Dreves, ginidik a Bloñger, bet kure Lanber, a voe dibennet e Brest-Hanter-kant vloaz e oa.

Pa 'z eo bet eur barrez kenteliet gant beleien a seurt-se arabat beza souezet e c'hellas he c'hure, an Ao. Olier-Loeiz Trebaol, treuzi amzer an Dispac'h e-touez e barrezioniz, hep beza bet diskuilhet ha gant o skoazell, anat eo.

Ar jentiled er prizon

Lezennou a voe bet savet ivez a-enep ar jentiled. Lod a dec'has, lod a chomas er vro. Madou ar re a dec'has a voe gwerzet evel re an Ao. Trebaol. Evel ar veleien, ar jentiled, bihan ha bras, en em guzas.

Amezog an Ao. Trebaol, an Ao. Lesguen Kerveatoux, eun tamm mat a oad dezañ, a gendalc'has da veva en e vaner e-pad eur pennad brao dindan evez hag aked e blac'h feal Mari-Franseza de Penfenteuniou, hanter c'hoar Ian-Fransez Ar Gonidek, eur c'hloareg yaouank ginidik evelti eus Konk. Ne oa ket peur-

echuet e studi gant hemañ pa voe serret skolaj Landreger e-lec'h m'edo skoliet, e miz eost 1791. Ian-Fransez, bet dilezet gant e dad, a gavas ti e Kerveatoux. C'houezek vloaz e oa. Mont a reas prestik goude da gelenner bugale Kersauzon, e Maner Kerian-Mol. Kersauzon goz a voe bet o tougen Ian-Fransez war ar font, e-lec'h an Ao. Poulpry, ar mab, goulennet da baeron ha na c'hellas ket dont d'ar vadi-ziant rak ar rejimant m'edo ofiser ennañ a oa e Flandrez. Ar vaeronez a voe an I. Gersauzon, merc'h-kaer Kerian.

Ar Gersauzoned a sikouras Ian-Fransez Ar Gonidek war e studi. Kerent a dost edont da familh Kerveatoux, evel em eus diskouezet a-raok.

Setu perak Ian-Fransez Ar Gonidek a voe goulennet da gelenner bugale maner Kerian. Trist e oa ar vuhez er maner. An tad a oa tec'het hag aet da Vro-Saoz e-lec'h ma varvo. Gwerzidigez a voe graet war e vadou. Rebechet e veze naouspet tro d'an dimezell goz a oa o chom er maner gant ar vugale kuzat beleien. Hervez ar gaoz, an Aotrou 'n Eskob a Leon a oa repuget eno. Setu perak archerien ha soudarded a rafourche alies ar maner ha koadou Trebabu. Aon a grogas en dimezell Kersauzon hag en daou vugel hag o c'helenner. Dont a rejont holl da guzat da Lanper, e ti Ar Petton, merour an Ao. Kerguiziu Kervasdoue, e Kerberenez, Kerentiaj a oa etre Kerguiziu Kersauzon ha Lesguern.

Ouspenn-se, gwelet hon eus meur a baper-amprest graet gant an Ao. Kersauzon, ar mab harluet hag ar Petton. Hemañ a ranke beza pinvidik a-walc'h rak e prestas arc'hant da jentiled all a-raok d'ezo kuitaat ar vro. Setu perak ar vandennadig a guzas e Kerberenez. Ar Gonidek a zistroas da Gerveatoux. Tost eo ar maner. N'eus nemet treuzi Lanber da ober.

Soutanennet e oa bet e-keit m'edo war ar studi. Nobl e oa ivez, eus eun noblans deuet da goueza izel.

Urz a zegouezas gant paotred an « *district* » da rastellat ar veleien, ar jentiled, o servijerien, o mignoned ha d'ho bernia er prizoniou.

Douget e oa war an urz « edo ar Gonidek da veza tapet e Lanber ». Hag e voe graet e miz here 1793. Heñ, an dimezell goz, an daou vugel, an Intanvez Beauquier de l'Isle, itron Gervadeza hag eun toullad all a dud a voe kaset da Vrest. A-benn eur miz prizon eno, bandennadou kirri a charreas ar brizonierien betek prizon Keraez e-lec'h ma chomjont e-pad bloaz er brasa dienez.

Penaos ez ae an traou e Lanber e-pad an amzer-se ?

Eun « *état civil* » a oa peogwir edo komun. Evel ma oa ret ar greffier a zouge ar ganedigeziou, an dimeziou hag ar mortuachou, mes adalek miz eost 1792 hepken. Olier Trebaol a renkas re an iliz en doare koz. Ne vezied ken en iliz hogen er vered. Morel, person Ploñger, dievez, a verkas eur vadiziant war gajer an « *état civil* ». Eun dro all e sinas, evel test, ganedigez eur c'hrouadur e Penharz.

E pelec'h edo an ti-kêr ? Ne ouzomp ket. Bodadegou ar c'huzul a veze graet « *en la salle publique de la maison commune de la municipalité de Lanper* ». Ar pez a ouzomp dija eo e rankas kila, senti ouz urz an *district* hag en em staga adarre ouz... yeo Ploñger. Setu petra a lenner war gajer ti-kêr Ploñger :

« 9 *frimaire* 1793 (24 novembre). — Les ci-devant officiers municipaux de Lanper, conformément à cet arrêté, se sont rendus avec les registres de naissances, baptêmes et décès tant anciens que courants, le cahier de délibération et d'enregistrement des décrets et les

différents papiers qui existaient dans leur bureau municipal de Lanper, dans la maison commune de Ploumoguier, et on les a mis séparément dans une armoire et nous, maire et officiers municipaux de Ploumoguier, voyant par l'arrêté que Lanper relève actuellement de notre commune, considérant qu'il nous est impossible d'avoir des connaissances en Lanper sans nommer au moins deux du lieu pour nous aider en nos fonctions municipales, nommons provisoirement officiers municipaux François Deniel, ci-devant procureur de la commune de Lanper, et Jean-Louis Le Gall, de Lanper, et trois autres pour commissionnaires pour distribuer les billets en Lanper. »

Aet ar maout gant Ploñger eta. Gwelout a raimp diwezatoc'h Lanber o lakaat Ploñger nec'het gant he maout. Ha bremañ, Lanizper, pa glevot tud o konta deoc'h istor ar pemoc'h a voe bet war-nes beza ho maer, respont a gavot. Rak konta a raer ha lenn a c'heller er « *Finistère pittoresque* » (I, paj. 161), e savas c'hoant gant Lanizper kaout eur maer ha pep Lanadper a c'hoantae kaout an enor evitañ e-unan. Pedit a voe graet elektourien ar barrez d'en em voda war lein an dorgenn. Speredeka den ar barrez, ne lavaran ket ar fura, daoust dezañ da veza beleg (o terc'hel plas ar c'hure edo e-pad eun nebeut deveziou) an hini a savas an istor, a gredan, a ziskouezas neuze eun aval. « An neb », emezañ, « a bako an aval a vezo maer ». Ha da deurel an aval a ziribin an dorgenn. An elektourien a redas. Siouaz ! eur pemoc'h a oa o turiañ e traoñ an dorgenn ha gantañ eo ez eas an aval. Ha setu perak, eme ar c'honter, n'eus bet a-viskoaz maer e Lanber.

Pa glevot konta an istor-se, respontit : « Ma vije bet debret an aval ganeoc'h, Lanizper o dije bet da vaer eun azen. »

Komun Lanber adstaget ouz omun Plonger

Emichans grefier an « *district* » a oa eun den ankounac'haüs. Pedi a rae maer hag ofiserien Lanber, d'ar 1^a a viz mae 1794, da lakaat sevel roll fousier o c'homum, ha d'an 3 a viz kerzu paea dioustu 216 lur 13 gwenneg evit an amprest ret. Nebeut miziou, koulskoude, a oa m'edo ar vere'h adarre war varlenn he mamm.

E penn-diweza 1794 eun tamm ehan a zeuas gant ar Revolution. An dispac'herien, skuiz gant an dibenna-tud, mezo gant c'houez ar gwad, a zeuas da veza, d'o zro, an enebourien ha doriou ar prizoniou a zigoras evito.

Daou Vreizad, Guezno ha Guermeur, Kannaded ar Bobl, a zisklerias ne gredent ket e savfe ar peoc'h er vro diwar laerez ha muntra. D'an 13 a viz genver 1795 e roent an urz-mañ : « *Tous les actes et arrêtés qui avaient précédemment ordonné l'arrestation comme suspects, des ecclésiastiques qui n'avaient point abdiqué leurs fonctions, se trouvaient rapportés.* » Erbedi a raent ouspenn « *aux autorités civiles et militaires que nul ne fut plus longtemps troublé dans le paisible exercice de son culte* ».

An Ao. Trebaol e penn e barrez

Kure Lanber ne zaleas ket ha setu petra a lennomp war baperiou amzer an dispac'h e ti-kêr Plonger.

Yves Poullaouec, skolaer Plonger, grefier an ti-kêr a gaieras d'an 12 a viz ebrel 1795 e oa deut an devez-se d'an ti-kêr, war-dro seiz eur eus an abardaez, ar sitoian Olier Trebaol « *ci-devant curé de Lampert* » (1). Nao

(1) Taolit evez e vezo hiviziken skrivet Lanper e daou zoare: Lampert pe Lambert. E pep komun e oa bet anvet eur skolaer da zeski galleg d'ar vugale. Mat e vije bet da lod eus ar skolaerien beza skolidi a-raok.

vtoaz ha tregont pe war-dro, eo, pemp troatad hag eur meutad ment, bleo melegan, en o zouez hiniennou griz, abrantou ha baro melen, tal ledan, daoulagad gell, fri plat ha, koulskoude, begek ar penn anezañ, genou bihan, elgez blat. Diskleria a ra anaout urziou Guezno ha Guermeur, Kannaded ar Bobl en armeou aodou Brest ha Kêrvourz. Hervez an urziou-se e teu da rei da c'houzout da guzul Plonger en deus c'hoant chom hiviziken e Plonger. Prometi a ra senti eus ar gwella ouz an urziou-se ha beva e peoc'h er barrez. Hag an Ao. Trebaol a sinas.

Joseph-Marie Leustic hag Yves-Louis Le Moign, kureed Plonger, a oa gantañ. Sina a rejont ar memes diskleriadur.

D'an 23 a viz gouere, an tri veleg a zeuas adarre d'an ti-kêr. « Peogwir », emezo, « e c'heller prometi senti ouz lezennou ar Republik gant ma ne c'houlenner diganeomp netra a-enep hor c'hredennou kristen, nag a-enep ar relijion, gant ma ne vezo ket ret deomp darempredi ar veleien touerien nag ofisa en o ilizou ha gant ma c'hellimp chom stag ouz ar relijion gatolik, apostolik ha roman, her prometi a reomp. »

D'an 29 e teujont adarre d'an ti-kêr, ganto an Ao. Joseph-Marie Meherenc Saint-Pierre, ginidik a Lesneven, kar da Ao. Kerveatoux. Bet chaloni ha vikel vras Chartrez, chaloni a enor ha vikel vras Versailles, aluzenner skol-veur an arme e Feunteunblo, an Ao. Meherenc a oa kar d'an darn vuia eus ar jentiled deut da guzat da Gerveatoux. Paotr an « *district* » a skrive : « Ken stank ar c'hoadou, ken kuz ar maner ha ken doujet al labourerien-douar evit an Ao. Kerveatoux ma ne c'hellomp ket en em gaout war an dud kuzet eno. Tro c'houllo hon eus graet an diou wech m'omp bet gant soudarded o furchal e Kerveatoux. »

Ar pevar beleg a sinas prometi beza sentus ouz ar

C'honstitution. War-lerc'h pep sinatur e lakajont « *prêtre catholique* ».

An aotrounez Leautic, Le Moign ha Trebaol en em gavas, eun dro all, d'ar 26 a viz gwengolo, o-zri, en li-kêr. War ar c'haier e voe douget o doa soñj da « *exercer le ministère d'un culte connu sous la dénomination de culte catholique, apostolique et romain* » war zouar komun Ploñger. Goulenn a rejont pep a baper da desti o doa pleget ouz lezennou ar Republik (1).

Lanizper lakaet da zeogi dre heg

D'an trede devez dilost eus an trede bloavez republikan eta, Henry, archer, marichal al lojeiz, hag eur c'homiser, Adam, a zegouezas e Ploñger. Goulennet e oa bet digant parrezioù district Brest 900.000 lur greun evit beva Brestiz. Betek-hen, 300.400 lur hepken a oa bet dastumet ha kaset d'an tiez-dastum. « Ar gouerien a ziskouez bolontez fall abaoe m'eo freuzet al lezenn a verke ar prizioù uhela ma c'helled gwerza an traou. N'o deus ket a fizians er moneiz-paper; ne gredont ket o defe da rei o greun. Ne reont van ebet daoust pegen flour e vez komzet outo. O dlead eo koulskoude dont war sikour o breudeur o chom e kêr. »

Rebechou all damheñvel a voe skrivet gant ar c'homiser war ar c'haier.

(1) Amañ e roomp an dervezioù hervez an deiziadur gregorian. Cheñchet e oa bet, e-pad ar Revolution, an doare da ranna ar bloaz. Bez' e oa daouzek miz a dregont devez pep hini, an tregont devez rannet e tri « *décades* » pe e teir gwech dek devez. Bep dek devez e veze gouel lakaet e-lec'h ar sul. Dervezioù dilost ar bloaz a oa anvet « *jours complémentaires* ».

Ha setu, emezañ, perak e vezo kastizet kouerien Sant-Mark, Lambezelleg, Ploñger ha Lanber. Eur c'homiser ha pemp soudard war-nugent a vezo kaset e pep hini eus ar paerzioù-se hag e chomint eno betek ma vezo kavet ar greun douget da bep hini war ar roll. Bevet ha fresket e vezint diwar goust ar gomun. Barnet e vezo an nep a zisento.

Pevar devez e voe ar soudarded e Ploñger hag e Lanber. Pep soudard a goustas 15 lur. An holl vizou a savas da 1.530 lur. Ar maer hag e guzulierien a rankas sina e vije ar greun kaset da Vrest an deiz war-lerc'h. Ar c'hastiz-mañ a oa da baea en tu-all d'an deverioù ret. Ar re-mañ a save, evit ar bloazioù 1795 ha 1796, da 828 lur en arc'hant ha 7.600 lur pouez segal-gwiniz prizachet 1.849 lur hag 11 gwenneg. Ar gwiniz a dalveze 10 lur 16 gwenneg, ar segal 7 lur 4 gwenneg, an heiz 5 lur 8 gwenneg, ar c'herc'h 5 lur 8 gwenneg. E-lec'h 100 lur gwiniz e c'helled rei 150 lur segal-gwiniz pe 200 lur heiz pe gerc'h.

Doare peoc'h

Doare peoc'h hepken a oa, neketa. An dud dibizioniet n'oant ket disoursi. An Ao. Kerveatoux aet da Lesneven e-lec'h en doa eun ti a oa bet trabaset ha prizoniet eno. Ar Poulpry ivez hag an holl dud en-dro dezo. Dieubet e voent gant prizonierien Geraez.

Plac'h an Ao. Kerveatoux, prizoniet evel ar re all, a zeuas gant hec'h aotrou d'ar maner. Ian-Fransez Ar Gonideg a oa ganto. Loeiza Franseza Jouenne de Laurière, 62 vloaz, ginidik a Gemper e-lec'h ma voe ganet d'an 8 a viz du 1735. Itron Gervadeza, en em gavet e Lanber e penn kenta ar bloaz, a zisklerias e Ploñger, d'ar 7 a viz mezeven 1795, edo o chom en he maner. Hec'h ano intanvez a oa Beaussier de l'Isle.

Koulskoude, ar veleien a chome eveziant. Olier Trebaol a vadeze dre guz, anat eo, dre welout ar c'haierig a beder follenn ma touge warnañ anoioù ar vugaligou gourvadezet gantañ e 1796. Merket eo warnañ ivez eured eur serjant-polis ginidik a Sant-Mailleux, eskopti Kemper, o-daou o chom, meur a vloaz 'zo, e maner Kervadeza Lanber, trec Ploñger.

Eur c'haierig all, diouz dorn an Ao. Trebaol a zo evit 1797, warnañ 6 gourvadez hag eun eured.

E 1796 ha 1797, kaiera a reas e Plouarzel euredou lidet gantañ e-pad an amzer griz; urz a lakaas en dimeziou ha n'edont ket direbech e-keñver lezennou an iliz. Badezi a reas ivez ar vugale bet gourvadezet. Ha sina a ra atao « *curé de Lanper* ».

Doare peoc'h hag ar veleien war evez, a lavaremp-ni deoc'h. Ha n'oa ket hep abeg. D'an 9 a viz mae 1797 e tegouezas eul lizer flatrenez gant district Brest da lavarout edo Ar Gouachet, kure Plouzane, o veva e ti An Tarzeg, maer Plouzane, war-hed daou denn fuzuilh hepken eus Lokournan. « Eno », eme al lizer. « da sul Fask, da sul ha d'ar gouelioù, war-dro div eur pe deir eur eus ar mintin, en em vod tri pe bevar c'hant den, ken gwazed, ken merc'hed, evit klevout an oferenn. Ar Gouachet a zo skoazellet gant Provost, kure Gwiler, ha Trebaol, kure Lanber. Kofeset o deus tud ha tud en eun ti-forn hag en eur c'hranj. Badezi hag eureji a reont ar re a zo bet badezet pe euredet gant an douerien. Rener ar c'hanton, gwir eo, a zo a-du ganto hag e seblantont beza mignonned da Amabric, komiser ar gouarnamant e Lokournan. »

Ha deut e oa kelou ar flatrenez betek diskouarn ar veleien? Ar pezh a zo sur eo ez eas an Ao. Trebaol gant e zaou gonsort, d'an ti-kêr, d'an 28 a viz mezeven. Diskleria a rejont e lidint hiviziken, war c'houlenn ar bobl, ar relijion gatolik apostolik ha

roman en ilizou Lanber ha Ploñger, dindan lagad kuzul an ti-kêr.

N'hon eus ket kavet, koulskoude, skridou ar bloavez 1798.

E 1799 ne gav ket deomp en em guzfe c'hoaz an Ao. Trebaol. Eur c'haierad badiziantou hag euredou, renket mat, hen rofe deomp da gredi. Ar mortuachou n'int ket douget warnañ rak ar bezia a sell ouz an « *Etat Civil* » evel ma sell outañ ar ganedigeziou hag an dimeziou. Ar badiziantou hag an euredou a zo sakramantou. Rak-se ez int lod an Iliz. Kenta badiziant kaieret e 1799 a zo hini eur c'hrouadur eus Kerbeskad. Ar paeron a voe an Ao. Jozeb-Mari Meherenc, ar chaloni, hag ar vaeronez c'hoar Yann-Fransez Ar Gonideg, Mari-Franseza de Penfeunteuniou o chom, o-daou, e Kerveatoux.

D'an 29 a viz mae 1800 ez eas an Ao. Trebaol, eun dro all c'hoaz, betek ti-kêr Ploñger.

« Ginidik oun », emezañ, « eus ar barrez hag e c'hoantaen chom enni. Ma rankis kuzat ez eo hepken abalamour d'al lezennou striz. Peogwir ez int diskaret hizio dre urz ar jeneral Debelle e teuan da ziskleria e fell din kaout va demeurens e Lanber. » Lizer-test a voe roet dezañ.

D'an 28 ha d'an 29 a viz eost e vadezas 21 bugel. Ar re-mañ holl a oa bet gourvadezet gantañ e 1796, 1797 ha 1798, nemet unan a oa bet gourvadezet gant an Ao. Scouarnec, beleg Kerber.

Bloaz goude, d'an 30 a viz gouere 1801, e kloze an Ao. Trebaol amzer deñval ar Revolution en eur skriva war gaier Ploñger, a-unan gant an Ao. Leustic, Le Moign hag ar chaloni Meherenc Saint-Pierre: « *Je promets d'être fidèle à la Constitution. A Plomoguer le jour, mois et an que dessus. O. Trebaol, prêtre catholique.* »

Eur bedenn goz

Bez' ez eus e presbital Lanber eur c'hoz tamm paper skrivet warnañ e brezoneg eur bedenn-sul. Setu-hi amañ, evel m'emañ, gant he brezoneg treufflez, disheñvel krenn diouz an hini a glever bremañ pep sul e kador Lanber. Eun enor eo he c'haout, koul-skoude, ha hi a ziwar dorn ar c'hure a lakaas kement e vuhez en arvar evit dere'hel e-touez parrezioniz Lanber ar feiz kristen :

« EN ANO AN TAD.

« *Assistantet devot ; o veza hirio dre ordrenanc hor mam santel an Iliz en em assamblet en templ e celebromp ar servich divin ma e gloar a meulzudi d'an dreinded sacr an tad hag ar mab ac ar speret santel ; e memor a passion, maro, resurrection ac assention hor salver jesus-christ ; en honor d'ar Verchez glorius Vari mam d'an eil pherson eus an dreinaca, d'an oll sent a senteset eus ar barados ac e particulier da sant Per hor patron ac hor protectour, da sant paol aurelian patron eus a Leon ; evit trugarecaat doue eus a guement mat on eus recevel diola epad hor baez a particulieramant er zizun deveza ; a goulen outa pardon eus an oll pechejou on eus bet ar malheur da goumetti ac ar chrac da ober eur quir binigen anezo ; evit hon oll izomou spirituel a temporel, conversion a sclerijen a payaned infidel an here-tiquet ac ar pecheurien, destruction ar vicou an holl here-siou ; evit augmentation ar feiz catholig, an esperanc ac ar garantez var pere eo fountet principalamant communion ar sent var an douar, evit goulen graou ar speret santel var re vso a delivranc an anaoun a vuez ar bed man ; rac se e pedomp evit delivranc d'an ene so bet e pi VI ar pap maro e quen cas ve arretet er poaniou eus ar purcator ; evit an tad santel ar pab pi VII, evit an aotrou hon escob a quement o deus carg a eneo evit ma plijo gat Doue rei dezo ar chrac d'hor chundui er bed ma dre an hent eus hor silvidig-uez, evit an oll superiored etablisset gat Doue evit commandi deomp quen er spirituel quen en temporel ; evit hor mado-berourgen evel ma zeo ar re a ro offranc d'an ilis ma, evit hon adbersourien, prosperite a silvidiguez an holl habitantel eus ar parrez, evit ar graquez a zoug frouez a goulen dezo*

ar chrac do digac da vadizyant, evit an dud klav, paour ac affliget particulieramant eus ar parrez man, evit conservation an oll gounideguez a vadou an douar, erfin evit an oll intan-tionou an ilis et livirimp ar pater ac ave maria ac an deprofundis. »

Perak e kredan ez eo ar bedenn-sul mañ diwar dorn an Ao. Trebaol ? Abalamour ma ped sant Paol, patron an eskopti hag evit an eskob a Leon, e wir eskob, daoust m'eo bet lamet kuit e eskopti digantañ ha lakaet gant hini Kerne da ober unan eus daou.

Pedi a ra ivez evit ar Pab Pi VI. Hemañ a oa nevez varvet. Pab e oa bet etre 1775 ha 1799 ha Pi VII a oa bet anvet en e lec'h e 1799.

Daou istor da gloza

N'eus ket par d'an darvoudou evit lakaat ar c'halonou d'en em ziskouez en o noaz. Lavaret hor boa : kure Lanber a zo bet dreist e-pad an Dispac'h. Hen diskouez a zo bet graet.

Traou talvoudus hoc'h eus lennet, traou trist ivez. Koulz kloza istor an Dispac'h war eur mousc'hoarz pe zaou.

Unan da genta diwar goust Erwan Lalla, « *domestique à bras à travailler la terre de la trève ou communauté de Lanper en la paroisse de Ploumoguier* ». Lakaat a reas ar Jegou da skriva evitañ d'an district. Kement hag ober, a soñje Lalla, gwelloc'h skriva da Zoue eget d'ar Sent.

Goulenn a raed digantañ tailhou war e vobilier. Mes, hervez al lezenn « *les domestiques à charrue et autres destinés uniquement à la culture ou à la garde et soins des bestiaux* » n'o deus ket da baea an tailh-se. Ha bez' ez oun unan anezo. Kredi a c'hellit

paper-testeni kuzul ti-kêr Lanper a zo amañ em lizer.
Ya, kredabl ! A-raok kas an testeni da Vrest, Nikolaz Mengant, grefier an ti-kêr e ouspennas en eur skriva « koñversant ».

Peseurt koñvers, eme Lalla, a c'hell ober eun den evel don ha n'eo nemet eur mevel da vont gant an alar ha war-dro ar chatal. Ne nac'han ket trafika pep an amzer « *quelque modique bête à corne et vendue de suite* ». Koñvers dister an hini. Ha koul-skoude, ti-kêr Lanber va samm a 2 lur 15 gwenne evit ar bloaz 1791.

Ne nac'han ket kennebeut oun bet paket o trafika gant urzier Lokournan ha gant reseour tailhou ar barrez. Konta a rin deoc'h d'am zro e sachas an urzier diganin evit e vizou eun « *assignat* » (1) a ugent real. Goulenn a ran beza dizammet eus va 2 lur 15 gwenne ha kaout en-dro va ugent real. A-hend-all, e c'halvin an urzier dirak al lez-varn.

Lalla a voe paket rak respontet e voe dezañ : « Ho klemm ne dalv netra, n'eo ket sinet ganeoc'h ». Penaos e vije bet sinet gantañ ; ar paour kaez Lalla ne ouie ket sina.

Ouspenn a zo. Diwar e lizer e voe graet enklask hag ar respont a ro deomp da anaout doareou mi-cher al labour-douar er mare-se. « Lalla n'eo na mestr mevel na mestr ararer (*chef de charrue*), mes eun den hag a ra marc'had gant eur merour war hanter evit kas an arar. Prena a ra ivez chatal a laka e-mesk bandennadou tud all ar barrez en eur c'hortoz ma c'hello en em zizober diouto. Ha c'hoaz « *Il se dit domestique à bras, il n'en est que le singe* ».

Gwelloc'h e vije bet da Lalla chom peoc'h rak e

(1) « Assignat » eo ano bilhedou-bank ar Revolution. Ne dalvezent netra, koulz lavarout.

rankas paea e dailhou ha kaout keuz d'e ugent real.

Ha bremañ, klevit istor ar bouzar. Paol Ar Gall, daoust dezañ beza bouzar-kloc'h a oa bet galvet da soudard e-pad ar Revolution. N'eo ket paperou-testeni, koul-skoude, a vanke dezañ, holl da ziskleria ne gleve netra. Pevar den « a gonsekans », a lavarfe hizio ar re a oar galleg fin, kuzul ti-kêr Ploñger hag hini Lanber o doa holl testet e oa gwir kement-se.

Da c'hedal gwiska dilhad-soudard, Paolig a oa bet kaset d'ar gêr evit daouzek pe bemzek devez. Eur surjian a dlee dont d'e welout.

Moarvat ne oa ket bet renket mat an traou rak e-pad an deveziou-se e teuas eun ofiser ha pevar soudard da Lanber. Paka a rejont Paolig hag e kasjont ganto d'ar prizon. Chomet e vije bet eno, piou 'oar pegeit, panevet eur c'homiser-polis ens an arme a zeuas d'e welout. Hemañ a savas eur baperenn-testeni. « Komz a ris ouz Ar Gall, emezañ, ken a vouez ordinal, ken a vouez uhel hag ivez a bouez-penn ha ne glevas netra. Anat eo ez eo bouzar ha dre-se ne dalv netra da veza soudard... Ouspenn-se, dre welout e baperiou, e fisklerian n'emañ ket en oad da veza soudard. E vreur eo a dlefe beza bet galvet, mes maro eo er gêr eun tachadig 'zo. »

*Ha Paolig o lakaat e votou ler
Dao ! d'an daoulamm da Lanber.*

Ar peoc'h goude ar freuz

Urz a zo er c'haierou a-ziwar ar bloaz 1801. Sklaer eo emamp e peoc'h. E penn ar c'haier emañ sinatur an Ao. Henry, vikel vras a Leon. War gair 1802 e kavomp daou skrid badiziant savet gant an Ao. Trebaol. N'int nemet adskrid eur vadiziant graet

gantañ a-raok. Pe n'en doa ket e gaieret gwechall, pe gollet e oa bet ar paper, daou dest a gemeras evit e sevel.

An Ao. Trebaol a zo atao kure Lanber. Koulskoude, war gajer Lanrivoare e welomp d'ar 16 a viz c'houevrer 1802 « *curé d'office de Saint Renan* ». Paperiou all e Lokournan hag e Plouzane a lavar kemend-all. Sakramanti a rae e Lokournan gant an Ao. Gouachet o veza n'oa ket a berson er barrez. Anavezet mat e oant o-daou gant Lokournaniz. Personed touerien ar gêrig a oa bet mouzet outo an darn vuia eus o farrezioniz. Fromus eo da lenn ar paour kaez follennou paper livet gant an Ao. Gouachet. Le Moign ha Trebaol ha warno ar badiziantou hag an euredou graet ganto dre guz e-pad an Dispac'h. Eur renkennad vat anezo a zo e Lokournan.

Euredet o deus tud eus Kerber, Brest, Plourin hag all, en o zouez meur a labourer eus ar porz. Anoiou an dud a zo war ar follennou. N'eo ket diskleriet e pelec'h e vezent euredet. War eur skrid hepken eo douget e oa bet lidet badeziant krouadur ar C'her-skaven, eus Lokournan, e chapel maner Keroual e Gwiler.

An Ao. Trebaol a varvas kure Gwipavaz e 1820 d'an oad a 64 bloaz. Doue e baeo !

Diweza sinatur an Ao. Trebaol e Lanber a zo hini an 8 a viz genver 1803.

War e lerc'h Y.-L. *Le Moigne*, kure Ploñger, a vez oc'h entent ouz Lanber hag e-pad daou vloaz goude-se an Ao. *Le Goetz*.

E miz gwengolo 1803 e voe badezet eur c'hrouadur kavet gant mab ar c'hloc'her, Goulc'hen Ar Gall, e porched an iliz. Eur verc'hig e oa ha voe kaset da ospital-meur Brest. Degemeret e voe eno dindan an niverenn 325, follenn 194, a lavar deomp skrid he badiziant.

Eus 1805 betek 1825, skridou Lanber a zo war gajerou Ploñger. An darn vuia anezo a zo sinet gant *C. M. Moustier*, kure Ploñger (1). Ha koulskoude, eun urz a-berz an Impalaer, d'an 9 a viz kerzu 1809 a lavare « *l'église de Lambert située dans la commune de Ploumoguier est érigée en succursale. Il est créé un conseil de fabrique de deux membres.* »

Daoust ha Ploñger a oa c'hoaz oc'h enebi ?

N'her c'hredomp ket. Berr e oa niver ar veleien ha ne gaved ken evit ar parrezioù bihan. Ha Lanber a chomas treo. Taolit evez penaos eo skrivet *Lambert* gant paotred Paris. An doare-skriva parizian a vounto hiviziken er-maez an doare koz. Dalec'het hon eus gant hemañ evit senti ouz reolennou an istor ha re ar yez, peogwir e skrivomp e brezoneg evit Bretoned. Lanperiz n'int ket Lambertiz.

Hag eun dra deuet eus Paris, a-berz ar Roue e-unan, ha ne vije ket dereat ha ret ? Ha setu an Ao. Moustier da ober atao gant Lambert hag ar veleien all da ober eveltañ, war e lerc'h, hag ar barrezioniz, a c'hellit kredi, war-lerc'h o beleien.

304 penn kristen a oa e Lanber d'ar mare-se : 118 paotr, 82 plac'h dizimez, 42 gwaz ha 42 maouez dimezet, 7 intanv, 12 intanvez hag eur soudard.

An Ao. Moustier a voe anvet « *desservant* » d'an 18 a viz eost 1830. Ne oa ket Lanber savet da barrez evit-se rak e tegouezas digant an Aotrou 'n Eskob, d'an 30 a viz mae 1835, urz da guzul iliz Ploñger lakaat bep bloaz eur fabrik-tenzorer da Lanber. An eskopti a lakeas an Ao. Moustier « *chargé pour le spirituel de la dite annexe avec pouvoir nécessaire de surveiller la perception des deniers de son église et l'exécution légale de son budget* ».

Renket e voe, diouz eun tu profou ha mizou an iliz mamm ha, diouz an tu all, re iliz-stag Lanber. E-touez ar mizou e-pad ar bloaz 1836 e kavomp :

dresa ar c'hoadaj war c'horre ar c'heur, kreski prenestr ar c'heur e tu ar c'hreizteiz.

N'edo ket Lanber parrez na kennebeut komun. Ploñger he rene atao. Evel-se, maer Ploñger a zifennas (24 mae 1932) teurel hiviziken er garnel eskern an dud varo gant aon rak ar c'hleñvedou. Ret e voe hiviziken o douara er vered.

« *Le chapelain de Lanper est invité* », a lavare an urz, « *à prêter, s'il le veut bien, son pieux ministère à l'exécution de cet ordre, pour ajouter au religieux respect qui doit y présider.* » Ao. Kervadeza, ar beskont Desson de Saint-Aignan, a c'houlennas neuze prena an tamm douar m'oa beziet ennañ e vamm e bered Lanper. Roet e voe dezañ evit 60 lur. 15 lur a roas d'ar beorien gant ma ne vije ket domajet an iliz ma stanked ar c'heur.

*Eun tour nevez a zo savet
Ha Lanper da barrez lakaet
Ha maer Ploñger 'zo diskaret.*

Ar rimou-mañ n'int ket rimadellou. Diwar pape-riou parrez Ploñger ha re Lanber eo savet istor gwirion tour nevez Lanber hag hini an tabut a voe diwar-se etre Ploñger ha Lanber.

Anzav a ranker edo ar glaou tomm-mat dindan al ludu. Ao. Kervadeza a oa eun den anezañ. Douget kenañ e oa da harpa Lanber ha Lanizper a zouje anezañ.

Penn-kaoz e voe d'eur beleg beza lakaet e Lanber. Rebechet e voe dezañ beza bet er bloavez 1829 « *établi illégalement le prêtre qui y réside et qu'il avait obtenu de l'évêque en même temps que lui et ses associés firent élever d'un étage le petit presbytère* ».

Peogwir, a soñjas Ao. Kervadeza, ez eus bet roet eur beleg deomp diwar goust kreski ar presbital, daoust ha ne vefe ket savet Lanber da barrez ma

vefe kresket ha renevezet an iliz ?

Ha setu an Ao. Desson de Saint-Aignan da vont da gaout Laorans Jezequel, mañsoner e Lokmaria ha d'ober marc'had gantañ da sevel eun tour e penn izela an iliz, e tu ar c'huz-heol, goude freuza an tourig koz a oa war c'horre ar c'heur. Mein-benerez a oa er vered hag a vije dereat. Prena a reas ouspenn tour chapel Sant-Sebastian Lokournan. Ar chapel-se a oa bet gwerzet e penn kenta ar Revolusion gant madou all an ilizou.

Eun den barrek a rafe renabl labour ar Jezequel hag hemañ a grogfe en e vañsonerez d'an deiz kenta a viz c'houevrer 1838. Al labour a rankfe beza echu a-benn deiz kenta a viz mae. An Ao. Saint-Aignan hag eiz konsort a baefe d'ar Jezequel 600 lur goude prizacha.

An Ao. Saint-Aignan ne oa na dall na sot. A-raok mont gant e hent en doa galvet eun tisavour. Hemañ a reas eun danevell. Diskleria a rae edo tost an tour koz da goueza en e boull hag edo ret sevel unan nevez e traoñ an iliz hervez an dresadenn a oa en e lizer. 18 metr hanter e vije an tour nevez.

Linennou an tour nevez hag an holl baperiou a voe kaset d'an isprefed, mignon bras, a gredan, d'an Ao. Saint-Aignan. Ne zaleas ket da skriva da vaer Ploñger : « *Aon bras am eus* », emezañ, « *e kouezfe dizale tour iliz Lanber. Danger a zo evit an dud da vont en iliz. Eun tour nevez a zo da sevel. Bezit dinec'h ne viot ket sammet gant ar mizou* ».

« *Deomp betek Lanber* », eme ar maer d'an eil-vaer ha da dri c'huzulier.

Ha petra a weljont ? An tour koz start atao war e azez. Ar c'hleier a voe bet lakaet da vralla endra c'helled : an tour ne vranselle ket. Mogeriou ha tour a zo eus ar re wella. Diabarz an iliz, bet gwennaet warlene a zo ken gwenn hizio hag an deiz kenta.

Leurenn an iliz a zo leiz, gwir eo, mes diwar goust kerdin ar c'hleier dre ma lakaont an dour da goueza war al leurenn evel ma c'hoarvez gant an holl ilizou a zo kerdin ar c'hleier e diabarz an iliz.

N'eus nemet bounta an aoter e traoñ ar c'heur evel m'edo gwechall ha den ebet ne glemmo ken abalamour d'ar glao.

Gwir eo o deus Lanizper prenet eun tour en eur barrez all ha charreet e vein betek Lanber. Mes mein-benerez ar vered a zo deomp. Sammet a-walc'h omp e Ploñger abaoe 1833 ha 1834 gant an dispign a vezo da zresa hon iliz-parrez. Pa voe bet kaoz da sevel tailhou evit he dresa, piou a voe a-enep ? Lanizper, na petra 'ta. Ni ivez, a soñjont, hon eus iliz ha presbital da zerc'hel e stad. N'hon eus ket ezomm eus iliz Ploñger.

Neuze 'ta, ni, hizio, a lavar ivez : ne dalv ket ar hoan freuza tour Lanber ha sevel unan nevez. Ha piou eo aet Lanizper da glask evit ober eur seurt labour ? Eur mañsoner, eur boesoner, eun den lavar-ha-dislavar ha sammet a zle.

Hag e c'hellit kredi, gwelout mat a reomp c'hoari Lanizper.

Eun tour nevez ? Eun digarez nemetken dezo da zont a-benn da gaout tikêr, maer, kuzul ha da veza komun ha parrez. Kaout a ra dezo e teuint a-benn eus o zaol p'o devezo kresket o iliz goude beza nevezet ar presbital.

Penaos e tegemeras an isprefed klemmou Ploñgeriz ? Dre lakaat skriva dezo gant ar prefed : « En em vodit en-dro », eme hemañ, « ha diskouezit muioc'h a vadelez e-keñver Lanizper peogwir eo o menoz kaout eun tour nevez hag hen ober diwar o c'houst o-unan. An tour koz a zo gwall riskl gantañ da bilat abaoe m'eo dreset ar c'heur ».

« Mes », Aotrou Prefed, « a respontas maer Ploñ-

ger, « Lanizper ne c'hedont ket. Kaset eo al labour war-raok, diskaret eo ar pignon. Beleg Lanber, zoken, a lennas, daou sulvez diouz renk, er pron, anoïou an dud evit charreat. Charreat a reont mes klemm a reont ivez. »

Ha petra a reas tud Ploñger ? Difenn ouz Jugelet, tisavour, kemerout mein-benerez ar vered hag a zo tra Ploñger, ober implij eus an hent, touch e doare ebet ouz an iliz hag ouz an tour. Dresa a ranko a-nevez ar pignon hag an nor vras.

Kement-se a voe kaset d'an isprefed, eun adskrid a voe roet d'ar vañsonerien hag eun all staget ouz an iliz evit m'her gouezfe an holl.

Ar Jezequel a oa mezo p'en em gavas gantañ an urz da stanka ar pignon ha da zresa an nor. Arche-rien a voe galvet ha goude freuz ha reuz Ploñger a daolas d'an traoñ an holl labour nevez. An dra-mañ a c'hoarvezas e miz mae 1839.

Petra a reas Lanizper, pe an Ao. Saint-Aignan-kentoc'h ? Skriva a reas d'ar ministr. Pa ne c'hell ket ar vamm hag ar verc'h en em entent, ha pell 'zo n'her greout ket, koulz rei urz d'o dispartia.

Ne asantas ket ar ministr o dispartia. Kinnig a reas e vefe anvet eun eil-vaer ispisial evit Lanber (25 gouere 1839). Ha dao adarre Lanizper, e miz kerzu, dirak kuzul ti-kêr Ploñger. Ha freuza vo graet ar pignon eun dro all ha dreset an iliz hervez tresaduriou an tisavour ? Nann. Mat, gwelet e vezo.

Entent a rit emañ atao Ao. Kervadeza e penn an emgann.

Bez en doa klasket an tu da lakaat Lanber da komun adarre. Ne zeuas ket a-benn eus e daol (27 mae 1838). E miz eost 1838, war-lerc'h ar goulenn d'ar Ministr e voe bodet e ti-kêr Ploñger, gant ar maer, bourc'hizien pinvidik ar c'hanton, politikerien, war zigarez m'edont perc'henned e Ploñger. Lennet e voe

dezo an emglec savet e 1759 etre Plouñger ha Lanber diwar-benn ar « corps politique », ha kalz a draou all a-raok o lakaat da voti war an dra-mañ : Ha distaget e vezo Lanper diouz Plouñger ? E lec'h voti e kuz e voe votet dre c'her. *71 a respontas : nann, ha 7 : ya. Ao. Kervadeza a nac'has sina.*

Bloaz warlerc'h (21 mae 1839) e lakeas ar prefed da skriva d'ar maer eul lizer leun a rebechou : En em lakaat a rit a-dreuz d'am urziou. Aotren a ris sevel eun tour nevez e Lanber, enebi hoc'h eus graet hag en eun doare dismegansus « *de nature à porter une atteinte grave dans l'esprit des populations au respect qu'elles doivent aux décisions de l'autorité supérieure* ». Torret e voe urziou maer Plouñger ha pedet e voe da darda freuza betek kaout aotreadur digant ar Prefed.

An Isprefed, war-lerc'h ar Prefed, a skrivas : « An dro-mañ ho pedan da soubla ».

Ha, padal, evel eun taol kuñun o tarza hag a zihunas kuzul Plouñger, e teuas eul lizer digant Isprefed Brest da lavarout edo an Aotrou 'n Eskob o paouez diviz sevel Lanper da barrez. Ar beleg a zo kure bre-mañ n'eo nemet chapalan.

Betek neuze ne veze a-du gant Lanizper, er c'huzul fi-kêr nemet an Ao. Saint-Aignan ha Rodellec du Porzic, Ao. Kerouzien.

En taol-mañ paotred Plouñger en em lakaas humbl. « Eun dra vat a vefe », emezo, « e-keñver ar relijion », ha dek anezo a droas gant Lanber. Ar maer a chomas a-enep. M'o doa troet kein, n'eo ket a-grenn, dioustu goude klevout lenn lizer an Isprefed. Abaoe istor an tour, poaniet en doa an Ao. Saint-Aignan d'o frezeg an eil hag egile.

Kuzulierien Plouñger a soublas. Eun tour nevez a vije savet e penn kuz-heol an iliz evel ma oa bet boule'het daou vloaz a oa gant ma vije graet al labour

war goust Lanizper. Ha savet e voe. C'houervoc'h-c'houerva ez eas an dismegans evit Plouñger. Setu ma tegouezas digant ar Roue Louis-Philippe ar paper-

Dordal an Iliz

mañ : « *Donné au Château d'Eu, le 9 septembre 1842. Au diocèse de Quimper, Finistère, canton de Saint-Renan, Lanbert, section de la commune de Ploumo-*

guer, est érigée en succursale. La circonscription de cette succursale sera conforme à l'état approuvé par l'évêque et le Préfet. Le conseil de fabrique sera composé de trois membres nommés par l'évêque et deux par le Préfet. »

D'an 19 a viz gwengolo Klaoda Mari Mouter a voe anvet « *desservant en titre* ».

N'ouzomp ket ha brallet e voe ar c'hleier e Lanber o klevout ar c'helou. Unan hag a dlee beza laouen bras e oa an Ao. Kervadeza rak stourm en doa graet.

Evit peurechui e vektor Auguste Desson de Saint-Aignan a roas lamm da vat d'ar maer bloaz goude. Anvet e voe da vaer Ploñger.

BUHEZ PARREZ LANBER

D'ar mare ma voe savet Lanber da barrez 326 den a veve enni. 70 Lanizper oajet etre 20 ha 60 bloaz a oa war roll gward ar vro komun Ploñger. Ar roll a zo iskis rak e toug anioiu ar re a oar lenn, skriva ha komz galleg. 5 a oar lenn ha skriva, 6 a oar kalz pe nebeut a c'halleg, 59 eta a zo dizek.

Gant ma 'z eo maer, Ao. Kervadeza a zo e penn kuzul ar barrez. Pevar fabrik a zo : Sant Per, ar Rozera, an Anaon, ar bara benniget.

Bloaveziou sioul a voe hiviziken rak ne gaver tamm istor da denna e-pad pell amzer.

C. M. Mouter a varvas e Lanber e 1854. Beziat e voe er vered. Fransez Mari Ar Rouz, anvet d'an 3 a viz du 1854 a varvas a-benn bloaz.

War e lerc'h Per Ar Bras a voe anvet da berson. Ganet e Gwinevez d'ar 4 a viz gouere 1817, beleget e 1841, e voe kure Plouneour-Menez hag Eusa. Anvet d'an 18 a viz mae 1855 e voe tronet d'ar 25. Ar re all en e raok a veze anvet « *desservants* ». Hemañ a zo person.

E-pad m'edo person, koadach ar c'heur a voe re-nevezet gant Larvor, eus Brelez.

Eus Lanber. Per Ar Bras a yeas da aluzenner da Vontroulez, goude-se da berson Sant-Sauveur. Mont a rankas da ziskuiza da Gastell e-pad c'houee'h vloaz. Anvet da berson Koz-Meal, ne chomas eno, nemet

daou viz. Abalamour d'e yec'hed ez eas adarre da Sant-Jozeb, ti-diskuiz ar veleien, e Kastell-Paol.

Yann Queau anvet d'ar 27 here 1858, ha tronet d'ar 1^a a viz du, a oa kure Kerber. Ganet e Sant-Sauveur e 1813, beleget e 1843, an Ao. Queau a varvas e Lanber d'ar 7 a viz meurz 1863. N'oa nemet hanter kant vloaz.

E-pad m'edo an Ao. Queau, person, ar barrez a gollas e vadoberour, Ao. Kervadeza. Bremañ pa ouzoc'h istor an disunvaniez a renas etre Lanber ha Ploñger e vezot souezet o lenn ar pennad-mañ :

« *M. de Saint-Aignan, décédé, le conseil désire consigner sur le registre afin que cela demeure dans les archives de la commune, les sentiments de douleur avec lesquels il a appris la perte de son excellent maire qui, après avoir administré la commune pendant 16 ans l'a encore comblée de ses bienfaits après sa mort.* »

20.000 lur e laoske gant Ploñger evit sevel ospital en e vaner.

Da Lanber e roe 10.000 lur evit beva merc'hed koz ar vourc'h, tiez d'o loja ha 2.000 lur leve evit entent outo. Peorien a oa dija en tiez-se.

D'ar fabrik e roe 1.000 lur leve evit 200 oferenn da lavarout hep bloaz.

Brudeta person Lanber : E.-F. Saillour

Ganet e Kastell e 1821, beleget e 1847, an Ao. Saillour, nevez-beleget a reas pevar miz gant ar veleien goz e Sant-Jozeb ; goude-se e voe kure e Lanhouarne, Ploñger, Berrien, Penmarc'h ha d'an 12 a viz meurz 1863 person e Lanber : eur galouper-bro eta. N'en doa ket bevet evel ar re all, ne c'helle ket mervel evelto. Mervel a reas e kreiz oferenna, d'ar

4 a viz meurz 1885, d'an oad a 65 vloaz. Hag e vortuach a zo disheñvel ivez diouz ar re all : Beziet eo bet « *en présence de ses parents et du soussigné* » ha setu tout. Pebez den ! a vez lavaret anezañ rak e keñver e stad a veleg n'eus nemet meuleudiou war e lerc'h.

Traou ha traou all, plijusoc'h an eil eget egile, a vez kontet, hizio c'hoaz, diwar e benn. N'eo ket da lavarout e vefent gwir, an holl da vihana. Techet e oa da c'hoarzin ha da lakaat ar re all da c'hoarzin zoken er gador-brezeg : eun doare dezañ da guzulia e barrezioniz hag a dalveze eur sarmon hir hag enoeüs. Diwar c'hoarzin, kelenn. Lanizper a lavare eus o ferson : eun den mat hag eur beleg digamambre.

Ret eo ivez lavarout en doa e-leiz a vignoned e-touez ar veleien hag ar re-mañ a skigne brud o c'heuvreur dre o c'hanaouennou. En unan anezo e lenner :

*Person Lanper, en imor fall,
D'e barrezioniz an deiz all,
A lavaras « Non de daonet »,
E gwirionez, hep mar ebet,
Na chomit ket da argila.
Tud yaouank, ret eo fortuna.*

En eur ganaouenn all, dezi doare sarmon, rak latin a oa ar c'homzou kentañ « *mors illorum, vita nostra, O marc 'ra deomp beva* », e oa ar person o klemm abalamour ma ne varve den er barrez.

*Ma ne varvit ket koulskoude
Penaos, breudeur, e vevin-me ?*

Ha neuze :

*Evit petra ar vaskañv-se ?
Evit petra kaout heñ aze ?
Evidoc'h c'houi 'm eus e livet*

*Hag evidoc'h c'houi 'z eo bet graet.
Livet-brao gant pennou maro,
Kaerañ vaskañv 'gaver er vro.
Ha ma ne servich da netra
Kerkouls, a gredan, e werza...
Marvit eta, kenta c'helloc'h!
Ar pez a rektan deoc'h.*

Ha setu eur sarmon all. Hemañ, avat, n'eo ket bet savet evit en em zidui gant mignonned an Ao. Saillour. Klevet eo bet, ur sulvez hañv, e iliz Lanber, gant C. C., marvet tri pe bevar bloaz a zo, leanez e Lanroz.

« E-pad an hañv », emezi, « an Ao. Saillour, e-lec'h prezeg, a lenne *Buhez ar Sent* er gador-brezeg. Hogen er sulvez-se e lennas *Buhez Sant Rumen*, eur sant nebeut anavezet. Ar sant-mañ, a lenne ar person, ganet a gerent kristen, a dremenas e vugaleaj en eun doare santel ha fur meurbet... Troetoc'h war draou ar spered eget war draou ar bed ez eas da vanac'h. Pa voe lakaet e penn e gouent e oa eno 300 manac'h. O niver a greskas a vloaz da vloaz ha pa varvas, goude 30 vloaz rener, e-lec'h 300 e oa 600 manac'h er gouent.

« Mat », eme an Ao. Saillour, « p'oun deuet da berson, amañ, da Lanber, 30 vloaz a zo (n'eo ket nemet 22 vloaz), 300 den a oa ivez er barrez ha n'eus ket hizio unan muioc'h. Biskoaz den war an douar na glevas ano eus eur barrez evel houmañ hag eus a dud ker feneant da zimezi. Tonner de daonet (ar ger-se a zeue gantañ en iliz koulz hag en nep lec'h all) n'eo ket posubl e kendalc'hfe an traou da vont e giz-se. Ma ne fell ket d'ar baotred yaouank mont da c'houlenn ar merc'hed yaouank e vo ret d'ar merc'hed mont da c'houlenn ar baotred. Mez eo kaout eur barrez ha ne ya ket an dud ar greski enni. »

Koulskoude, eus a 326 den a oa e 1842 pa voe lakaet Lanber da barrez, niver Lanizper a greskas betek 356 e 1872. 58 anezo a oa o chom er vourc'h. Setu petra a lenner er goulenn graet evit kaout eur bureo-butun e Lanber.

C. C., al leanez, a gonte c'hoaz d'e niz, beleg hizio e Bro-Gerne, ez ae alies d'an oferenn war ar sizun e Lanber. An Aotrou Person he fede bep an amzer da chom gant he dijuni.

He breur a oa o vont da fortuna gant eur plac'h yaouank eus Lanber. Deiz an eured a-vec'h m'oa diblaset eus ar gêr ma torras ahel ar c'harr ganto. Setu ma voe ranket disternia, kas ar c'harr torret en-dro d'ar gêr ha klask eur c'harr e ti an amezeien. Eun eur hanter zale pa zigouezjont er vourc'h. An Ao. Saillour a oa ouz o gortoz er vered, gant e zilhad oferenn :

« — Asa 'ta, Jean, e pelec'h out chomet ? »

« — Siouaz, Aotrou Person, torret ar c'harr ganeomp p'edomp o tiblas ha... »

« — Mat, selaou, Jean, degas da garr da Lanber. Amañ ez eus eur marichal mat hag a zreso da garr. »

« — Gwall bell e kavan dent eus K... da Lanber evit-se. »

« — Mat, mat, me a lavar dit, Jean, en nep lec'h ne gavi eur marichal ken gouiziek hag hemañ ! »

An dud a vousec'hoarze en iliz.

A-raok o eureji, an Ao. Saillour a droas war-zu an dud nevez.

« — Asa ! Janñ », emezañ, d'ar plac'h yaouank, « pe oad ac'h eus bremañ ? »

« — 24 vloaz, Aotrou Person. »

« — A, ya ! Soñj am eus da veza da vadezet, te, evel kalz re all amañ e Lanber. Ouspenn an hanter eus an dud a zo bremañ e Lanber a zo bet badezet ganen-me. Mat ! bremañ, Janñ, emout o vont da

veza dimezet gant Jean a zo aze hag a vezo da bried. Evel m'eo bet Hor Salver fidel d'e Iliz, te, Janñ, a ranko beza fidel da Jean. Ha pa 'z aio Jean en eun tu bennak te a ranko mont d'e heul ha beza mat an eil ouz egile, ha didrouz an traou er gêr. »

Janñ a chomas sebezet hag evel beuzet e dounder he soñjezonou goude klevout eur seurt sarmon. Kaer en doa an Ao. Saillour ober sin dezi da rei he dorn da Jean, Janñ ne wele ha ne gleve.

Kollet e basianted gantañ, ar person a zistagas eur mell taol botez war leurenn ar c'heur : « Asa ! Janñ, ro da zorn 'ta, da Jean. »

En dro-mañ, Janñ a zivorfilas. Hag euredet e voent. Evel kustum, e oa bet kaset d'ar presbital « lod ar friko » : stripou, kig rost, fars, kouignou, gwin.

Hag, evel kustum, ivez, debret e leiñ gantañ, an Ao. Saillour a yeas da welet tud ar friko ha da lavaret ar « Grasou ».

An taoliou oa renket war al leur-zourna.

Kent ha gwelet an Ao. Saillour oc'h erruout ha goulenn : « Piou ac'hanoc'h en deus kollet eur mouchouer-fri gwenn ? ». An holl a zirollas da c'hoarzin. En amzer-se n'oa ket ar c'hiz da gaout mouchouerou-fri gant an dud diwar ar maez a ouie brao ober gant o bizied p'o doa da c'houeza o fri.

An Ao. Saillour a rae tro an taoliou gant eur werrennad win, o trinka gant an holl pa c'houlennas unan bennak :

« — Ha gellet e vezo dansal, Aotrou Person ? »

« — Ya 'vat, dansit 'ta, bugale, kement ha ma karot. »

Ha plijadur a voe e friko Jeanñ ha Jean.

Person Lanber war-lerc'h an Ao. Saillour a voe Klaoda Rolland. Ganet e Gwiniventer e 1825, beleget e 1855, kure e Kemeneven, an Ao. Rolland a rankas ehana ha diskuiza e Kastell eus miz here 1868 betek

miz eost 1869. Person Laneufret, edo ouspenn, aluzener an Eirined (Iwerzoniz) a oa o labourat war ar gwiaderez hag an neudennerez e Landerne. Eus Laneufret ez eas da berson e Sant-Eutrop ha goude-se e teuas da Lanber d'ar 7 a viz meurzh 1885. E-pad e amzer berson ne c'hoarvezas netra a dalvezas beza douget war gaiet an iliz : eur banniel prenet e 1881, eured bras, e 1889, eun nizez d'an It. Kervadeza neuze. It. Le Jeune hec'h ano, garridou ar c'hoer a voe diblaset evit-se.

E 1894 al lezennou a-eneb ar fabrikou a lakeas Kuzul ar barrez skriva d'ar ministr eul lizer a rebech.

En diverradurioù ar bodadegoù an Ao. Rolland a verke bep tro « *après lecture en breton* » (goude beza bet lennet e brezoneg).

An nep a savo istor Lanber diwezatac'h a lenno, marteze, war gaiet hon amzer « *après lecture en français* ».

Ken sklaer all eo emañ Lanber e Breiz hag, edo an Ao. Jozeb Gourvil, person (1901-1904), eur Breizad rak douget eo war leoriou ar fabrik « *liste des gouverner* », ano koz kuzulierien ar parrezioù. Evelse e vezont anvet atao bremañ. Ganet e 1860 ha beleget e 1885 J. Gourvil na chomas nemet tri bloaz e penn ar barrez.

Kure e oa bet e Plougerne. Anvet e voe da berson Lanber ar 16 a viz gouere 1901 ha tronet d'an 20 gant H. Le Bihan, aluzenner e Brest ha J.-M. Guillerm, kure Lokournan.

Goude-se Charlez Morgant a voe anvet d'ar 26 gwengolo 1904 ha tronet d'an 12 a here gant L. Stephan, person Lokournan, Kerloeguen, person Gwipavaz, Loeiz Coajou ha J.-M. Kereloun, kureed Gwipavaz. An Ao. Morgant a voe ganet e 1864 ha beleget e 1887. E-pad e amzer berson e voe lakaet ober eur varvskañv gant an Derrien, kizeller war goad e Kastell.

Personed all Lanber a zo bet :

1908 : Jacquél Moal, ganet e 1861, maro e Lanber er bloavez 1932.

1932 : Prigent Gélebart, ganet e 1874 e Landunvez. Roet en deus e zilez e miz meurzh 1941.

Ar person a zo bremañ e penn ar barrez, Fransez Guivarc'h, 'zo bet ganet e Mespaul e 1898, beleget e 1921 ha bet kure e Plogoneg.

TRO AR BARREZ

An Iliz

An iliz a zo dediet da sant Per en ereou. Dreset eo bet meur a dro. Pileri hag hantergelc'hiou a zo doare koz kenañ dezo, war-dro eiz kant vloaz. Tammou all anezi a zo eus ar XVII^{vet} kantved.

Kizelladuriou ar porched a zoug : 1642. Gouzout a rit ez eo hini chapel Sant-Sebastian Lokournan hag an tour hini an hevelep chapel. Tri estaj en deus, ar garridou a zo en estaj kentañ.

Tri gloc'h a zo en tour. An uhela, e unan en e gambr, a zo ivez ar bihana. Skrivet ez eus warnañ :
« *Fondue à Brest en juin 1823 poula chap^{le} de Lamper en Ploumoquer sous la cure de M^{eur} Yves Le Moigne nommée par Yves Poullaouec, maire de la commune et dame Mme Gab^{le} Clette de Penfunteun-
nicu marquise du Poulpry. René Le Gal économe.* »

Daou gloc'h a zo skoaz-ouz-skoaz er c'hambrou all izeloc'h. Unan anezo a voe benniget d'an 2 a viz cost 1874 gant an Ao. Le Gall, person-dean Lokournan. Poueza 'ra 590 lur.

« *J'ai été nommée Jeanne Marie, parrain Jean Auguste Le Jeune, marraine Mme Laure Marie Le Jeune, née Conseil, J. Saillour, recteur. M. Stanislas Poullaouec, maire. M. Pierre Castel, trésorier. M. Yves Gourmelon, Président. Lambert 1874. Brien à Brest.* »

Evesait eo skrivet J. Saillour, eur fazi eta.

Paeron ha maeronez a oa perc'henned Kervadeza.
War ar c'hloc'h all e lenner :

Tour Iliz Lamper
ha
Porrastel ar vered

V. de la Motte
— 1942

« Paroisse de Lambert. Thereza ar Mabic Jezuz.
1927. Recteur J. Moal. Maire J.-R. Cloitre. Parrain
Hamon Pelle. Marraine Françoise Gelebart. Fonderie
spéciale de cloches. Brest. Finistère.

Reketemp o defe kleier Lanber da seni muioc'h
a euredou, badiziantou ha goueliou laouen eget a
gañvou.

E 1910 an tour a venne koueza. Erwan Petton eus
Kerber hen lakaas ploumm en e sav, a gempennas
ar groaz hag a wintas war he beg eur c'hilhog nevez
a zaou droatad. Trei a ra ar c'hilhog war bili gwer
kristal. 48 lur e koustas al labous kouevr ha 10 lur
e liva.

*Ar c'hilhog-se ken na gano
Kristen ar barrez a chomo.
Ha keit ivez ne gano ket
Lanizper 'chomo Bretoned.*

Diaes eo kaout eun iliz kempennoc'h eget hini
Lanber. An arzourien hag an dud troet war an arzou
koz a blijfe gwelloc'h ganto gwelet ar mein en noaz,
rak an ilizou roman a zo rouez. Mes e pe stad e
vefe kavet pilieri hag hantergele'hiou dindan o gwis-
kad raz ?

Hervez reolennou an arzou, en ilizou koz imajou
koz. Re gosa Lanber a zo sant Per, sant Yann, santez
Filomena. Ar Werc'hez. An imajou all a zo graet
gant plastr. Hevelep re a welot ma 'z it da Varseille,
Lyon pe Lille. Stankat a reont en ilizou ar vro. N'eus
ket a gizelerien ken er vro ?

Ar c'heur pe c'hantele a zo sklerijennet gant tri
brenestr, gwer a liou warno.

War an hini a-us d'an aoter vras e weler skeudenn
an Dreinded : an Tad hag ar Mab azezet war gou-
moul teo hag etrezo, a-zioc'h o fenn, ar Spered Santel
dindan furn eur goulm wenn.

War ar prenestr kleiz eo skeudennet sant Per en
ereou, patron ar barrez ; en e brizon emañ, kousket,
pa zeu eun all d'e zihuna ha da derri dezañ e cha-
dennou. Gwer ar prenestr-se a zo bet roet da iliz

Lanber gant an Ao. de Taisne hag e itron, Costa de Beauregard, o chom en o maner e Kerveatoux, en tu all d'an dorgenn.

War prenestr an tu dehou e weler Kurunidigez ar Werc'hez Vari er Baradoz. Paet eo bet ar gwer gant ar barrezioniz. Ar gwer a zo bet graet e 1930, e Tours, gant Lux Fournier.

An aoter vras a zo kizellet e-giz re ar XVIIIe kantved gant alaouraj war ar c'hizelladuriou. War c'horre emañ Hor Salver Jezuz Krist en e sav war voull an douar. Izeloc'h, kern an aoter a zo dantelezet. War an talbenn, dezañ diou bazenn, e weler diou daolenn eus Pasion Jezuz Krist. En tu kleiz, Hor Salver a zo stag ouz eur peul, ar soudarded ouz e skourjeza. En tu dehou ar soudarded a c'hoapa Hor Salver hag a sank en e benn eur gurunenn-spern. A bep tu d'an aoter vras ez eus diou aoter all : aoter ar Galon Sakr hag hini ar Werc'hez.

War an daou bilier tosta d'ar c'hantele emañ sant Alar, a-gleiz ha sant Herbot, a-zehou.

Stag ouz eur pilier all emañ an daolenn varbr gant anioiou gwazed Lanber marc er brezel bras 1914-1918 hag ar geriou-mañ : « *Eur bedenn en han' Doue evit ar re zo maro o tifen ar vro* ». Seitek ano a zo. Taolenn hir eta pa soñjer n'eus nemet 400 den er barrez ha taolenn da astenn gant anioiou Mark Abiven, kloareg, lazet er brezel diweza, Fransez Podeur, beuzet war ar « Bretagne » ha Louis Jaouen.

Ar gofesourien a c'hello lopa war ar gador-gofes m'o deus da skandalat ar benitanted. Ne zeuint ket a-benn d'he zerri. Eur pezh hini eo, kizellet e doare hini Piniennour bras Rom.

Kambr ar vadiziant a zo serret gant eur gloued. Ar maen-font a zo eur mell maen koz. A-zioc'h ez eus eun doenn goad livet warni ar Spered Santel o tiskenn eus an neñv.

En em gavet e traoñ an iliz sellit ouz ar pilierou a zisparti an teir vali. Pemp pilier a zo a bep tu. Teo ha karrezek int. O diazez a zo ledan koulz hag o lein. Eun hantergelc'h graet gant mein benerez mañsonet a ya eus eur pilier d'egile.

An arrebeuri koulz hag an dilhad-oferenna, ar c'hroaziou, bannielou hag all a ziskouez ez eo Laniz-per brokus evit o iliz.

War vanniell Sant-Per eo merket, e brezoneg : « *Sant Per, pedit evidomp* » war eun tu, ha « *Santez Anna, pedit evidomp* » war an tu all.

War vanniell ar Werc'hez ez eus ivez, e brezoneg : « *Itroun Varia Lourd, pedit evidomp.* »

Banniell ar merc'hed yaouank a zoug ar geriou-mañ : « *Santez Jeanne d'Arc, savit ar Frans. Jubile 1926* » ha « *Santez Thereza ar Mabig Jezuz, pedit evidomp* ».

Dre-se, prosesion ar pardon, da sul kenta a viz eost a vez eus ar re vrava.

En devez-se pa vez echu an oferenn ha goude ar gousperou e vez savet ar relegou hag an holl a dremen dindano e-pad ma vez kanet kantik Sant-Per :

*Aotrou Sant Per benniget, porzier ar Baradoz,
Grit ma talc'ho Laniz-Per da feiz o zadou koz
Dibabet oc'h bet ganto e-touez Sent an Neñvou
'Vit ma vefec'h hor Patron, mirer hon eneou.*

Ar Vered

Greomp tro ar veredig goude beza bet graet hini an iliz. Uhel ha sounn eo troad ar c'halvar, ar pezh a chom anezañ, da vihanañ, rak dibennet eo bet. Eun dra bennak a zo kizellet war e lein, lizereñnou a gredomp ha n'omp ket deut a benn d'o lenn. Doare ar XVII^{vet} kantved a zo gant ar c'halvar ha pa ouzer

SKEUDENN GOZ AR CHALVAR 1962

pegen brao kizellet e oa kalvariou an amzer-se e sav
keuz o sellout ouz hini Lanber.

E-barz an troad emañ skeudenn goz ar Werc'hez
gant ar Mabig Jezuz war he brec'h. An imaj-se a
dlee beza war lein ar groaz gwechall.

A-zehou d'ar c'halvar war vez personed Lanber e
lenner :

- « Relegou an Aotrounez bet persoun e Lan-Per :
- Claude Moustier 1842-1854
- François-M^{re} Le Roux 1854-1855
- Jean Mre Queau 1858-1863
- Emmanuel Saillour 1863-1885

Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis
(S' Yan, ch.b.x.) - Ar pastor mad a ro e vuez evit e
zenvel. - Opera enim illorum sequantur illos. Apoc. 14
— Pie Jesu. Domine, dona eis requiem. »

A-gleiz ar c'halvar, en eur c'horn-tro, harp ouz an
iliz : bez an I. Desson de Saint-Aignan.

War-zu porrastell ar vered emañ ar c'halvar savet
en enor da Lanizper maro er brezeliou. Kizellet eo
bet gant eun artizan eus Lokournan. Yann-Baptist
Gruiec : Eur beleg daoulinet dirak eur soudard o
vont da vervel hag, en tu all, eur soudard en e sav,
e fuzuilh en e zourn. E lein ar c'halvar ez eo skrivet
ar c'homzou-mañ : *Laniz-Per d'o zud maro er Vrezel*
1914-1918 ; hag izeloc'h, ar re-mañ : *Tremenidi, pedit*
evit ar re o deuz roet o buez evit Doue hag ar Vro.

Na guitait ket ar vered hep eva eur banne dour
eus feunteun Sant-Per. N'eus sklaeroc'h na freskoc'h
dour er vro ha n'eo ket a-veradou e teu dour eus
an eienenn ! Pegeit 'zo emañ o rei dour ? Mil bloaz
bennak pe ouspenn. Ha pegeit 'zo ivez emañ sant Per
o tiwall e feunteun en e lochig ? Louet eo ar paour-
kaez sant ! Diaes eo lenn difazi al lizerennou a zo
e-harz e dreid. Kaout a ra deomp eo kizellet C. ABASQ.

Piler kleiz porrastell ar vered, tu an hent, a zoug war e vaen uhela 1620.

Lanizper Marvet er Brezel

V. F. F. de la Mertrie
1922

Lavaret e vez ne gaver ket an eurusted e-touez an trouz ha safar ar bed. E Lanber he c'haver neuze rak n'eus bourc'hig didrousoc'h. Eun davarn-bureo-

butun-telefon-ispisiri hag unan hepken, awalc'h koulskoude evit Lan Ar Rouz ober e gofad bep sul daoust d'an Ao. Saillour, ar person d'ar mare-se, da sarmon da skandalat ar vezvierien. Eün devez, an Aotrou Person a gavas Lan, mezo dall, astennet e foz an hent. Ha petra reas an Ao. Saillour? Klask eur c'hravaz, astenn Lan warnañ ha sikouret gant tri gwaz kas ar pabor d'an iliz war ar varvskañv. Elumet e voe diou c'houlouenn ha ledet ar pallenkañv kentañ klas war Lan. Prennet e voe an noriou ha pep hini az eas da gousket. War-dro hanter-nouz Lan a zivorfilas, teuzet e gofad gantañ. « O va Doue ! » eme Lan, pa welas e pelec'h edo, « graet e vezo ganen warc'hoaz. Peogwir emoun hizio war ar varvskañv, warc'hoaz e vezin er bez. » Ha da youc'hal gwasoc'h eget eur pemoc'h. Ken m'eo dihunet tud ar vourc'h.

Ar re-mañ d'o zro a yeas d'ar red d'ar presbital.
« — Aotrou Person ! hastit afo ; unan bennak a zo en iliz. »

« — Mat, mat », eme an Ao. Saillour, « mont a ran »

« — Sell 'ta, Lann, emezañ, petra c'hoarvez ganez ? Me gave din edos maro. Da welet em boa war ar varv-skañv hag edon a soñjal ober interamant ganez-te warc'hoaz. Lavaret oa bet din edos bet kavet marc en eün toull pri diwar re gofad ha ma ne vije ket bet ken diwezat dec'h d'an noz edon o soñjal douara da gorf evel hini eur c'hi. Da c'hedal an deiz edos bet lakaet war ar varv-skañv. En dro-mañ brao eo dit en em sacha diouz toull ar preñved. Kenta tro ma vezi ken mezo, sur e varvi da vat.

« — Ha ne varc'hate ket e rebechou d'ar paourkaez Lan, mezus dreist, e c'hellit kredi, dirak an toullad Lanizper bodet eno. Tonner de daonet, eme an Ao.

Saillour ha n'helle ket gouzañv ar vezvierien, hag eva ri c'hoaz, ampoezon ma 'z out ?

« — Ha Lan da respont : Biken ken, Ao. Person. Ne gredot ket marteze, ken diaes eo dizouna eur boesoner diouz e vanne, mes Lan a zalc'has d'e c'her.

War ar Maez

Eul Lan a oa er barrez. N'oa ket daou. Gwazed (ha merc'hed) Lanber zo tud a benn, rouez eo gwelout mezvierien er barrez.

« — Ne vefe ket brao kuitaat an davarn gant eur banne a re ma vefe ret goude-se pignat war lein ar Grugell rak sounn eo. En he c'hichen eur renkennad tiez bihan a zo, evel enezi e gwasked askell o mamm, e goudor ar Grugell.

« — Evit mont eus ar Grugell da *Kerdrec'hiou* (*Keraaziou* hizio) arabat beza herralanet. Eun dorgennad vat a zouar a zo da bignat. Mez pebez gwel !

Ar barrez, en he fez, a zo aze dirazoc'h. En-dro deoc'h gwaremmou, parkeier lann ha brug mes izeloc'h ha pelloc'h, a-gleiz hag a-zehou, parkadou gwiniz, gwiniz du, boued chatal, letonennou, foenneier. Hanter-kant vloaz 'zo al lann a c'holoe an daou farz eus douarou Lanber. Nebeut a zouar-teil a oa neuze. Diwar hoan difraosta, divruga, cheñchet eo doare an douarou. Lanber paour e lavared gwechall. Hirio c'hoaz ne sav ket an aour war radenn, da vihana braoik ar stal, gant Lanizper. Eur roue a zo o ren : al labour hag eun Doue d'e Venniga.

*An douar a furnis
Frouez nevez d'ar poaniour.
N'o ro ket d'ar feneantiz
N'eus ket a vloavez hep labour.*

Ha setu emaoamp erruet e Kerdrec'hiou. Ne gre-

FEUNTEUN
SANT PER

domp ket e vefe da fazia gant an ano evel m'emañ skrivet war ar paperiou koz rak harp emañ Kerdreac'hiou ouz menhir Kerloaz.

Hervez geriadur brezonek an Tad Le Pelletier, *loaz* a zo ar ger *gloaz* kollet e *g* gantañ. Ha *loaz* ha *laz* a zo heñvel.

Emgannou a vije bet eno ? Kerlaz a vije : lec'h a lazerez ha Kerdreac'hiou ; lec'hiou ar viktor. Kerlaziou a dalv ivez rak tostoc'h eo e zcare da Gerloaz.

Testik da Gerdaziou emañ *park ar chapel* ha daou pe dri fark izeloc'h c'hoaz, Yann-Vari, ar c'hloc'her, a gavas, war-dro 1920 mogeriou koz, doun en douar. Ouspenn 300 karrad mein a dennas. Treset eo bet an doare m'edo renket ar mogeriou.

32 metr war 14 metr a oa anezo ha renket evel re eur manati gwechall. Mein duet gant an tan ha mein-oalet a oa. Hanter-kant troatad a-gleiz eus an ti bras e oa mogeriou eun ti all. Eur ravan meinnet a yae eus an daou di war-zu ar feunteun.

Petra a zo bet eno ? Ha peur ? An dud desket war istor an amzeriou koz n'int ket, betek-heñ, evit hel lavarout.

Kaout a reomp e Kerdraziou « park ar c'honifled ». Hizio e raer lapined eus ar c'honifled. Bez' ez eus anezo war an douarou-se. N'ouzomp ket ma 'z eus raned ouspenn. Eur souez e vije raned war ar c'herreg. Koulskoude ez eus eur « waremm ar ran ». Dalea a reomp gant an anoioù a zo douget war gadastr ar barrez abalamour d'an danvez istor ha d'an danvez yez a zo ganto. Evel-se e kavomp e *Keramezeg* : gwaremm ar vilin avel, gwaremm ar c'hommandant, gwaremm an telegraf. Setu anoioù a zo danvez istor enno. Mezeg a oa ano ar medisin gwechall. Marteze 'z eus bet eno en amzer goz unan hag a rae ar vicher. N'eus ket ken a vilin-avel mes anat-mat eo c'hoaz

postou ar pilierou a zouge ar sinalou 40 vloaz 'zo pe wardro, pa oa eno martoloded oc'h evezia ouz al listri a yae da Vrest pe a zistroe eus Brest.

Eur park an avalou a zo ivez. Ar park a zo atao en e blas. An avalou a zo aet, emichans, war-lerc'h ar gwez gant an avel.

Hervez ar re goz ez eus bet maner e Keramezeg. Hag ano, pe lesano ? e ziweza perc'henn a oa Inosant, gouizieka den, war e veno, a oa war al labour-douar. Evit teila eur park e rae eun toull bras e-kreiz ar park hag an teil holl a veze taolet en toull. Er c'hizse, eme Inosant, e vo trempet ar park a-bez rak pa vez lakaet eun tamm kig en eur gaoteriad zour e vez graet eur podad-souben. Eur bern teil en eun toull e-kreiz ar park a dle trempa ar park a-bez. Re zesket e oa an aotrou. E stal a yeas da stalig, e stalig da netra hag ar maner a voe gwerzet.

P'en em gavomp gant ar *Gozkêr* vras e tostaomp adarre ouz ar mogeriou koz. Pa ouezimp petra eo bet ar re-mañ e vezo gouezet perak eo bet anvet ar vereuri-mañ Koz-kêr.

Izeloc'h emañ tri diegez bihan ar *Gozkêr vihan*.

Eur c'hrec'h da bignat ha setu *Kernevez* ha larkoc'h an tri *Bennharz*. Harz 'zo eun ano stank. Hizio e vez graet « la Haie », e galleg, eus an ano-se. Kaout a ra deomp e veze anvet e giz-se eur c'hae savet evit en em zifenn ouz enebourien.

Douarou ha maner Coetgarz (Koat-Harz) a zo stag ouz re Pennharz. Treac'hiou, Kozkêr, Harz, setu anoioù hag a zigas c'hoant gouzout hiroc'h diwarbenn amzeriou kosa Lanber. Gant hor c'hoant e rankimp chom ha lod all war hon lec'h a vezo ken nec'het ha ni evit dibuna ar c'hudennou istor-se... ha kudennou all. Amezeien Pennharz 'zo tud *An Heder*. Ne chom netra eus ar maner koz, nemet an anoioù : park ar verjez, gwaremm magerez ha ma-

gerezig, a ziskouez e oa gwechall en Heder frouez, mez ivez douarou fall : gwaremm c'hagn ha park garreg. Eus an Heder diskenomp d'*An Traon* hag a zo en eun toull. E-lec'h ober gant ger an Traon ar paperiou koz a ra gant Le Val : Itron-Varia an Traon a zo « Notre-Dame du Val », e Trebabu. Ma kendalc'homp gant an draonienn, dre ar foenneier ec'h en em gavomp gant *Feunteun ar Gerveur*.

Goude diskenn, pignat hag emaoimp e *Penn ar C'hreac'h* bras. Kaout a reomp eno : park al leve, park mobile, mail-lan, mail-balan, ros-kleñn. N'anavezomp ket eur ger brezoneg graet « mobile ». Mail a zo douar doare teil. Ros-glenn eo ano eur vleunienn. Bez' e c'hellfe beza amañ da lavaret eo an tachad douar ros eur gompezenn noaz evel sklent.

E Penn-ar-C'hreac'h bihan ma 'z eus park ar c'hosti n'eus koz ti ebet ken.

Harp emañ ar *Gerveur*, ar gêr vras. Bras eo c'hoaz. Park mez bris, park ar forn, park ar bleiz, gwaremm ar porrastell, gwaremm ar c'herec'h du setu anoiou *Kervorgard*. Eun dra vat e vije evit ar brezoneg gouzout pad an anoiou a gaver hizio war ar c'hadastr.

En Heder e oa park ar plas kêr. Hevelep hini a zo e Mereuri *Kervadeza*.

Maner Kervadeza n'eo ket koz anezañ. Savet er bloaz 1841 goude freuza ar maner koz. Kenta perc'henn a anavezomp eo an Eil-Amiral Kont Desson de Saint-Aignan. E intanvez oa Claire-Céleste-Louise de Beaussier. Prizoniet e voe e Kerhaez e-pad ar Revolusion. Mervel a reas e Kervadeza d'an 3 a viz gouere 1832. He bez e bered Lanber a zo gwall dirapar.

Goude beza bet perc'hennet gant an Ao. Mevel, Kervadeza a yeas gant an Ao. Aogust Le Jeune, pried d'eun dimezell Conseil. Tud eus ar re wella int bet evit Lanber.

Disher e oant. Eun nizez dezo a zimezas d'an Ao. Lemonnier. Diwar o c'houst, dervez o eured, e voe kresket chantele an iliz. Eur chapelig a zo e Kervadeza abaoe miz meurz 1872. Dediët e voe da I.-V. ar Viktoriou. Oferenn a veze bep gwener ha devez kenta ar Rogationou. Eur c'halur oferenna ha skeudennou santez Anna gant ar Werc'hez, sant Jozeb, sant Per, sant Paol, relegou ar Wir Groaz a oa. Eur pennad brao a amzer a zo ez eo goullou ar chapel. Goullou a « wenan » ne lavaran ket. Gwir eo Kervadeza zo bet etre daouarn meur a hini goude an Ao. Lemonnier.

Dirak dor-dal Kervadeza eun hent bras ho kaso da *Gerberenez*. War harzou Lok-Maria emañ an tiegez bras-se : 100 dervez-arat outi. Gwechall e veze hadet 18 boezellad ed. Boezellad Lokournan a roe 176 lur pouez ; an astellad a boueze an hanter : 88 lur. Eostet e veze 120 karrad ed. Dek ha daouzek gwaz a oa neuze o labourat. Hizio al labour a vez graet gant binviachou a bep seurt. Kalz anezo a ya dre dan. Eur park a zo 400 m. hed dezañ hag e ano a zo *Park an ero hir*.

C'houez al laz a zo gant ano tiegez *Kerlazou*. Ma ne 'z eus bet laz ebet eno, koulskoude, diou groaz koz-koz a weler war ribl hent bras Konk. Mez peur ha perak int bet sayet ? Hizio c'hoaz e saver kroaziou war al lec'hiou m'en em gav darvoudou.

Diou vereuri a zo anvet *Keriaouen*, bras ha bihan. Pell emaint eus an dour. Pa 'z eus eur *waremm ar vilin*, eur vilin a dle beza bet gwechall. *Gwaremm an diner*. Eun diner ? Pevar anezo a raë eur gwenneg. Mantret e vefe ar re goz ma teufent hizio war an douar, e Lanber, e klevel e vez gwerzet eul loen hanter kant mil lur hag ouspenn, int-i hag a gonte dre ziner, gwenneg, real, lur ha skoed, ha ma wel-fent berniadou paper moneiz a zo e armeliou a zo. Ar ger diner, stag ouz gwaremm, a lavar, a gredan.

edo ar waremm-se mad eun iliz, eur chapelani, eun aotrouniez pe e servije da arrez evit eun dra bennak evel-se.

Eur waremm an diner a zo ive e *Ker-ar-Groaz* kleiz, anvet ivez *Ti-Du* hag eur waremm an neud.

Ker-ar-Groaz dehou a zo bet gwechall govel. Aze ? Ya, abalamour d'an dour a zo e gwaremm ar froud : ar froud a zo ano ar c'houer, gwaz pe ster. Er vro-mañ e lavarer aliesoc'h kanol.

Izeloc'h emañ *Kroaz-ar-Biz*, savet e 1935 evit jubile ar Redemision.

Troad ar groaz-se a oa gwechall e Pont ospital tost da chapel Sant-Mikael. Ouz lein ar groaz emañ skoued Ao. Keranaouet.

An daou *Gerevars* a zo tost. Eno e kavomp menez tro lous, gwaremm an trebez, liorz gwenan ha raskol. Alies e vez lennet ar ger-mañ. N'emañ war c'heriadur brezonek ebet. Raskol a dle beza evit raoskl.

Goude-se, war harzou Plouzane emañ *Kêrig vihan Penn-ar-Stread* hag ar *Rest*. Tri ano a zo amañ hag a zo enno danvez istor : gwaremm ar c'hoz-iliz, liorz ar sant, gwaremm ar goz-moger ? Hag e *Penn-ar-Prat* : gwaremm ar c'hoz-iliz, liorz ar chapel, foennog an ospital, gwaremm ar groaz. Sur omp edo chapel Sant-Mikael eno. Ar pont da dreuzi ar c'houer a zo atao anvet, evel ma 'z eo an tiez all, *Pont-an-Ospital*. En tu all d'ar pont emañ eun ti graet holl gant mein-benerez, doare pinvidik ha koz dezañ. Kavout a ra deomp e oa er c'horn-se ouspenn ar chapel hag an ospital eun iliz all kosoc'h c'hoaz eget Sant-Mikael, rak ouz tavarn Pont-Ospital ez eus ivez eul liorz ar chapel.

Treuzomp hent bras Lokournan ha deomp da *Ger-bescat*. Ma n'oufemp ket e oa maner brudet eno gwechall, anoion an douarou a rafe deomp her gouzout.

Park ar C'houldri : n'eus kouldri ebet ken. Park ar

Plas-Ker ? evel er manerioù all. Prat ar Vilin ? n'eus ket a vilin. Ar Chausser ? ken nebeut. Ar Skouer ? hini ebet. Prat al Lenn ? lenn a zo atao. Em yaouankiz edo bras, hizio eo stanket ouspenn an hanter anezi. Mes e-kreiz al lenn eun enezennig a zoug mogerioù kosa maner a vrezel a zo bet er vro tro-dro. Meneg a zo eus ar c'hastell-se e 1275. Herve, Kont a Leon, rivinet, a werzas er bloavez-se da zuk Breiz, Ian Ar Rouz, e holl vadou. En o zouez edo parrez Plouarzel hini Plougonvelen, Lokournan ha « Maner Coëtgarz ». Ar maner-se a oa hini an enezennig. An Duk her roas da Danguy du Chastel, e vrezelour brudeta, dre urz roue Bro-Saoz e 1343. Er bloaz-se e tisklerier ez eus, ouspenn ar maner, milin, lenn, koadou, foenneier. Hizio an tiegez a zo war an douarou anvet *Pont ar C'hastell*. Maner koz al lenn a oa anvet c'hoaz e 1680 Coëtgarz. Betek diwez ar ^{xviii} kantved eur c'hoad bras, etre Pont-ar-C'hastel ha Tourouze a oa ivez anvet Koat-Garz. Meur a dro oun bet en enezennig evit tresa an doare m'edo renket mogerioù ar maner. Pevar zour a oa, unan e pep korn. Bremañ n'eus nemet strouez o c'holei mogerioù ha tourioù. E-kreiz ar maner e oa eun toull. Kalz tud a grede edo doun hag e oa eun teñzor ennañ. Nemet... ar re a zo bet o klask e gaout a zo c'hoaz o eskern o vruzuna e strad ar puñs. Koul-skoude n'oa ket bet kuzet outo e oa eur sarpant o tifenn an teñzor.

« Kaoziou nemetken », a lavaras eun devez paotred ar miliner, « savet gant tud aonik da virout ouzomp da veza pinvidik-mor. Hag ar re a zo bet diskennet en toull en hor raok ma oant diskiant, n'omp ket, ni. Ne ziskennimp ket hep beza bet graet meur a Sin ar Groaz ha dibunet eur chapeledad pedennou. » Ha dao an daou ganfard en toull. Se, na viras ket outo da grenna ha muioc'h mui dre ma

tostaent ouz ar strad. Ne zalejont ket da bignat en-dro, eun tammig mezus.

Ha setu petra a gontent : « Eun teñzor a zo, her gwelet hon eus ha gwir eo ivez ez eus eur mellad aneval. Gourvezet edo war an teñzor, daoulagad lugernus kenañ d'ezañ hag eur penn euzus. Daoust ma raemp nebeut a drouz, n'edomp ket evelato hep tenna hon alan. Re greñv, douetus, rak ar gwall-aneval a zihunas, sellout a reas ouzomp, ha digeri a reas eur genou bras awalc'h d'hon lonka hon-daou en eur gouzougad. Ha neuze ken tomm e oa strad ar puñs ma 'z eo bet devet hon dilhad ha rostet hor bleo. »

Den na c'houlennas gwelout an dilhad. Mes o bleo a oa liou ar gaou ganto.

Deomp war hor c'hiz da baka *Keranaouet*, chomet ganti he doare koz, he chapel deuet da veza eur c'hraou. Diou vilin a oa gwechall. N'eus hini ebet ken.

Uheloc'h emañ *Keryan* ha *Tro-Vern*. E Keryan e kavomp Park ar Vaoz ha Park an Dragoned. Gwelet hon eus c'hoaz ar vaoz. An ano a zo stank er vro evit lavarout eul lec'h ma vez taolet warnañ gouzer : radenn, drez, lann hag a zeu, goude beza bet breset gant ar chatal, ar c'hirri, an dud, da ober teil.

Park an dragoned ? Arabat kredi ez eo soudarded. Dragoned a zo naered bras, euzus, aerouanted. Peogwir e oa dragoned e Keryann gwechall arabat beza souezet e vije unan anezo o tiwal hizio c'hoaz teñzor. Pont ar C'hastell.

Unan eus tachadou douar *Kerbescat* a zo anvet ar *Wern-Dro*. Ar vereuri tosta a zo *Tro-Wern*. Gwern ha gwerniou a zo douarou gwak hag a chom an dour da boullada enno. Douarou broenn hag hesk mat d'an

dragoned da guzat. Amañ ivez, e Trovern, ez eus Park an Dragoned.

Lenn a oa harp ouz douarou Keryan ha Trovern. Setu perak tiegez all ar c'harter a zo anvet Penn al Lenn.

Bez' ez eus e *Kerbescat gwaremm toull ar bleiz*. E Penn al Lenn ez eus unan ivez. Eun hanter-kant vloaz bennak a zo ez eus lazet eur bleiz er vro. Abaoe ne glever ken kaoz eus bleizi.

Mez klevet e vez kaoz diwar-benn an dragoned er misionou pa zispleger an taolennou. O lod a zo an ifern. E Lanber eo disheñvel. Ar *Baradozig* a zo e karter an dragoned. Koulskoude gant aon ez afent d'ober eun dro di hag e c'hoantafent chom eno en eürusted peurbadus eo bet gwintet an tiig war an dorgen.

Saludomp *Kervergant*, *Kervokin* (gwechall *Kervokuñ* : Ker-vod-Kuñ) gant he fark ar vod ha *Kerglonou* vras pe uhela. E Park ar C'honikled e welimp marteze lapined mes e Park ar Vilin n'eus milin ebet. Kerglonou vihan pe izela n'eo iamm bihanoc'h eget Kerglonou vras.

Er *Gellenek*, atant bras, goloet an hanter anezañ a lanneier, ne chom netra eus ar maner koz. Eun tamm grugell a zo en tu all d'an ti ha-konta a raer ez eus eun hent dindan an douar hag a ya da baka ar Grugell. Eus amzer pinvidigez ar maner e chom anoioù : Jardin ar Grugell, mez al lenn rak milin a oa, gwaremm ar portal (portail), koad ar vilar (evit miler ? ano rouez ar miliner) pe ar vilar, ar vilarenn eo an hevelep ano ha plas-kêr.

Ano ar roskennoù a ro deomp da gredi edo skrivet raskol elec'h raoskl e doare ma vez distaget drebi e-lec'h debri, eal e-lec'h ael, alan e-lec'h anal. Mez perak ober eus eur park Lanber fall ?

Na chomomp ket da c'hoari soudard e « park an

exersis », e *Kereozen*, a-walc'h hon eus graet e-pad an daou vrezel. Er park-se e veze bodet ar wazed e-pad brezel 1870 evit deski dezo ar vicher-soudard.

A-zehou emañ *Ti ouz Traon*, ouz traon ar Grugell hag ar menez. A-gleiz eur straed hor c'haso da di brasa ar vourc'h, brasa ha diweza. Doare *ti-skol* a zo gantañ ha ti-skol eo bet. E 1881 ar Prefed a c'houlennas digant Ploñger lakaat ober skol e Lanber da vugale ar barrez. Kuzul Ploñger a respontas n'oa ket e Lanber ti mal evit-se. Nao c'huzulier a voe a-enep. Lopet e voe war an tach e-pad bloaz. Holl guzulierien Ploñger a asantas neuze prena douar ha lakaat sevel eun ti-skol. An douar a goustas 800 lur. An ti a oa savet ha toet pa c'hoarvezas eur barr-amzer.

An tamm brasa eus an doenn a voe freuzet.

An ti-skol a goustas 16.107 lur 40 gwenneg.

Eur skolaerez a voe anvet e 1884 hag ar skol a badas betek 1914. 34 bugel a heuilhe ar skol a vloaz da vloaz, mes a-benn eun nebeut bloaveziou ne veze darempredet ar skol nemet gant eur pemp pe c'houc'h a vugale. Ar gerent a gase ar re vrasa d'ar skoliou kristen, rak skol Lanber a oa eur skol lik. Serr eo ar skol abaoe. Brasa ti ar vourc'h eo mes n'eo ket ar brava. Evel ma tere kaera ti ar barrez eo ar *presbital*. Ti an Aotrou Person eo, met ti an holl ivez rak e Lanber, eo ret hen anzav, her gwelet am eus va unan, person ha parrezioniz a zo evel eur familh. Pa vez nec'het ar vugale ez eont da gaout o zad. Lanizper a ya da gaout o ferson p'o deus ezomm. Ti-kêr a vez gantañ alies. Eun tañva eus ar baradoz e lavaren deoc'h a-raok kregi gant skriva istor ar barrez ha gwir eo.

Gant aon n'hor befe ket dioustu goude mervel, an tañva eus ar gwir Varadoz, tañvaomp hemañ rak gouzout a reomp e vez emañ eun degemer laouen.

Degemer laouenoc'h c'hoaz a voe graet d'in-me

peogwir e teuen gant istor ar barrez, savet buan mes a galon vat hervez am boa prometet.
« Ar presbital », eme an Ao. Guivarc'h, « a zo bet adsavet ha kempennet e 1887, gant Yann Ar

PRESBITAL LANBER

C'hloastr, eus Plouarzel, p'edo person an Ao. Rolland. Hemañ a lakaas ivez dour da zont er presbital. Kavet en doa eun eienenn demdost d'an iliz a zindan ar gwez e park ar vered. Eur c'han a reas evit d'an dour en em gaout er presbital hag er poullig a zo harp ouz ar groaz koz a welit e-kichen an nor, doare keltiek dezi. Gant feunteun ar vered e vank an dour

bep bloaz. Amañ e vez dour atao. Dre-se tud ar vourc'h o deus dour atao ivez.

« Lezennoù 1906-1907, a-enep madou an Iliz, a lakaas ar presbital da veza roet d'ar gomun. An I. Lemonnier her prenas evit e rei goude he maro da herson ar barrez war bouez ma vefe lavaret evit he ene eur bedenn bennak.

« Kresket eo bet e 1920 ar jardin gant an Ao. Moal. Eun tamm douar a zo ouspenn. »

« — Peadra d'en em blijout, neketa, Aotrou Person, daoust ma ne glevit ket dre an T. S. F. trouz ha safar ar bed, ma n'hoc'h eus ket elektrisite d'ho sklerijenna, na veur a dra all hag a zo ret, hervez lod, evit eürusted an den war an douar ? »

« — Gwir, a livirit. »

« — Anaout a ran ho parrezioniz a bell zo : Tud digamambre ha didroïdell, holl labourerien-douar o veva diwar poan o divrec'h. »

« — Holl ? tost da vat. Eur c'hantonier hag eur boutéger a zo. »

« — Ha petra e kavont e Lanber d'o diboania ha da zidua o spered ? »

« — Ebatou onest ha c'hoarz digor a zo mat da laouenaat. Ha setu perak, evit plijadur ar yaouankizou er barrezig-mañ, daoust peger bihan eo, ez eo bet savet, gant an Ao. Gélébart, e 1933, an *ti-patronaj* a welit aze e korn ar jardin. »

« — Goulennet am befe diganeoc'h petra 'c'hoarier er patronaj. Met gwelout a ran amañ eur C'hrist bras er plas a enor ha tro-dro d'ar sal-debri er presbital erminigou hag ardameziou Breiz... »

« — Skei eeun a rit. N'eus e Lanber nemet brezoneg gant an dud. Evel-se ivez n'eus nemet brezoneg en iliz ha brezoneg gant paotred ha merc'hed ar patronaj. Peziou-c'hoari ha kanaouennoù brezo-

nek er patronaj, pedennoù brezonek er gêr, katekiz, pedennoù aliou, sarmoniou ha kantikou brezonek en iliz. Ha warc'hoaz, deiz kenta ar bloaz, e c'houlennin, digant an Aotrou Doue, ar Werc'hez, sant Per, sent ha sentezed Breiz hag holl sent ar Baradoz, lakaat an eürusted da ren e Lanber. Ra chomo bepred, va farrezioniz, gant kaloneka skoazell o ferson, fidel d'ar Feiz ha da Vreiz. »

(Peurechuet e Lanber, 31 Kerzu 1941.)

L. LOK.

KANTVED AR BARREZ

Da geñver gouel kantved ar barrez eo bet plijet gant an Aotrou Persen kinnig d'e barrezianiz gras kaer eur jubile.

Kantved ar barrez evit gwir gristenien a zo kantved ar vamm, eur gouel bras na petra 'ta. Ha gouzout a ra kristenien Lanber eo graet kened, koantiri ha santelez ar parreziou gant kened, koantiri ha santelez ene ha kalon pep hini eus he bugale.

Evit plijout d'ar vamm hag en enor d'ezi, a-raok renka, ficha ha kempenn park pe hent, e oa ret renka ha kempenn ar galon, ficha anezi gant bleu-niou c'houez vat ar santelez, skarza diouti an distera tammig poultrenn.

Al labour-se a voe kroget ennañ d'ar sul 15 ha dalc'het gantañ a-hed ar sizun a-bez. Pep ti en em rannas e daou rummad hag an holl a heulias penn-da-benn ar jubile.

Na pegen c'houek e oa d'ar visionerien prezeg da Lanizper ! Santout a raent e koueze e c'homzou en eun douar yac'h a savo diwarnañ eost mat evit ar baradoz. Hadet o deus ar visionerien, met Doue hepken eo a laka an eost da sevel... Met an Aotrou Doue n'en deus ket gellet chom bouzar ouz ar mer a bedenncu savet diouz iliz goz Lanber. Pegen kaer gwelout tud en iliz hep ehan, renkennadou tud, koz ha yaouank, ec'h ober hent ar groaz. Pegen fromus dreist-holl gwelout ar vugale, diouz an abardaez, pa gemerent hent ar gêr, o tibuna o chapeled a-hed an hent, fur evel aeligou ar baradoz dirak tron ar Werc'hez.

*Dre 'n abeg a ziouer paper, n'or ket bet
evit moula levr istor Lanber a-benn gouel
kantved ar barrez. Bremañ, p'eo tremenet
ar goueliou kaer-se, eo eur blijadur evidomp
rei d'al lennerien eun tañva anezo. Lidet
int bet, gant aotre ha bennoz an Aotrou
'n Eskob, d'ar sul 20 a viz Gwengolo 1942*

Eur mor a bedenn eo bet ar jubile. eur mor a gan eo bet ivez. E Lanber moarvat eo bet kanet. evit ar wech kenta, kantikou nevez an eskopti ha kanet n'eo ket ober an neuz eo.

Piou lavare, nemet an Aotrou Doue e-unan, ar boan a gemeras kristenien Lanber evit heuilh mat o jubile ! An eost du, kalz anezañ, a oa c'heaz war e strev ; berr e oa ar sikour e meur a diegez. — rak e Lanber ez eus ivez prizonierien — bugaligou a oa er c'havelloù — rak e Lanber ne grener ket rak ar vuhez — n'eus forz... ar jubile a oa, gouel kantved ar vamm a oa. ar vugale holl a felle dezo dont da c'houel ho mamm. Ha deuet int. Ha dispar eo bet derveziou santel ar jubile, rak dispar eo bet bolontez vat pep-unan.

Digollet brao eo bet prezegerien ar jubile, an Tadou Medard hag Aime, eus Kouent Kapsuned Rosgo, eus o foan pa weljont an holl bras ha bihan, o komunia da sul evit prizonierien ar barrez : 17 a zo anezo.

Ar sadorn da noz, Fanch Stephan, barz brudet Kastell-Paol a embannas gant eun uhelgomzer, roll geuel bras ar sul en eun doare plijus :

*Tostait holl, bihan ha bras,
Ar re vouzar er c'henta plas,
hag e klevfot ar c'heleier
En o zouez n'eus ket geier.
Staget vezint ouz an iliz,
Evit d'ar re zall o lenn piz.
Ha mat e vefe d'ar re vud
O skigna stank 'tousez an dud ;
Ha mat ivez d'ar re 'zo kamm
Kerzout d'o embann d'an daoulamm.
Gant aon e vijent rebechet
D'astenn ar pezh o deo klevet
Ar merc'hed zo pedet, avat,
Na d'o c'hreski, na d'o berrât.*

AR GOUEL BRAS

Park an Aoter a vee fichet en eun doare kaer kenañ. Tro dro d'ar park evel pilieri eun iliz, peuliou gwisket a c'hlasvez. A-us d'an aoter, savet e penn uhela ar park, e gwel ar maeziou hag ar mor bras, eur groaz vras, ha d'ober chantele peuliou uhel ha kinklet. Anat eo ez eo an Tadou ijinet kaer, ha ken anat-all n'eo ket bet piz Lanizper war ar boan na war an danvez.

Mab an Heder, an Ao. Yann Galvarin, kure e St-Martin Brest, a ganas an oferenn-bred, gantañ da avieler an Ao. Guyader, kelenner Plouzane ha da abostoler eul Lokournanad, Lucien Gleau, kloareg.

En-dro d'an aoter eur gurunennad a veleien : an Ao.Ao. Herry, person kanton Lokournan ; Omnes, person Plouzane ; Gourvil, person Plouarzel ; Bozec, person Trebabu ; Le Bihan, sekretour person Sant-Loeiz Brest ; Gelebart, bet person Lanber ; Branellec, aluzener e Rosgo ; Aotrou Maer Ploñger ; kureeed ha kloareged. Eun uhelgomzer a gase ar c'han e penn pella eus ar park. Ker pell-all ez eas. heptañ, komzou prezeger dispar ar pardon, an Ao. Lanchez, person Ploñger, dezañ c'hoaz eur vuez gouest da lakaat Iliz-Veur Paris da dregerni evel m'hen greas e 1923.

PREZEGENN AN AO. LANCHEZ

Goude eun diverra eus ister ar barrez, petra eo eur barrez ? eme ar prezeger.

Bez' ez eo eul lodennig eus an Iliz Katolik ; bez' ez eo eur familh. Bez' ez eo evel eun Iliz, da lavaret eo eur strollad kristenien renet gant eur Person,

stag ouz e Eskob, a zo e-unan stag ouz ar Pab. Ha ne welomp-ni ket, dal ma 'z eo savet an Iliz gant Hor Salver, a-bean m'eo en em skignet an Ebestel dre ar bed, pep hini eus ar re-mañ o sevel evel-se strolladou kristenien distag an eil diouz egile hag oc'h envel anezo : eun Iliz ? Evel-se sant Paol a skrive liziri da Iliz Korint, da Iliz Tessalonik ha re all. Sant Per, sant Yann a skrive ivez liziri da Ilizou hag a oa e gwirionez parreziou. Da bep hini anezo e roe an Ebestel ar c'henteliou a zeree outo ; komz a raent outo hervez o ezommou, hervez o zechou, hervez an dizurziou a save en o zouez. Diouz o finvidigez e c'houlennent aluzen diganto evit an Ilizou, ar parreziou paour, pe e kasent kelou eus an aluzencu savet evito e lec'h all. Klevet a reer sant Paol o teurel eun den a vuhez fall er-maez eus eur barrez ! An eil parrez a zo disheñvel diouz eben, ha ret eo e vefe eur mestr e pep hini evit dere'hel an holl dindan ar memes lezenn : lezenn gourc'hemennou an Aotrou Doue, ha poania evit ma vezo e barresieniz er memez feiz eget holl gristenien an Iliz Katolik. Ar person a zo pastor. Anaout a ra e zenved hervez komz an Aviel, o diwall a ra e riskl e vuhez ma vez ret, o c'haret a ra ha rei a ra dezo eur gelennadurez dereat. Ar pezh en deus graet Jezuz Krist evit an Iliz a-bez, kement-se a raio ar person evit e barrez. Ar barrez a zo eun Iliz.

*
**

Ma chenchomp penn d'ar vaz, e-lec'h demheñvelaat ar barrez ouz an Iliz Katolik, lakaomp anezi kemm-ouz-kemm gant ar strolladig all-se m'eo ar familh, an tiegez. Aze emañ an ti : an iliz-parrez ; aze emañ an tad : an Aotrou Person ; ar vugale : an holl barrezioniz. Etrezo ar re-mañ a zo holl breudeur, holl e labourerent evit mad pep hini ha mad o

nesa, holl e pedont ar memes Tad a zo en Neñv, ar memes mamm, an Itron Varia, bez' o deus ar memes Sant Patron. Bez' o deus ivez ar memes yez, ar memes

An Ao. LANCHEZ (Photos Ab. Branellec)

kiz, ar memes Taol Santel a ro dezo ar bara a raio anezo kristenien greñv er bed-mañ hag a zalc'ho o c'horf hag o ene evit ar vuhez peurbadus. Klevet a

reont ar memes kelennadurez ; ha pa vo skuizet, dinerzet, uzet o c'horf gant labour an douar e teuint d'en em astenn er memes gwele, er memes bered a lavaran ; — kleier o iliz o seni kañv — e-kichen o iliz parrez dindan divrec'h kroaz benniget Hor Salver Jezuz Krist astennet a-zioc'h o beziou.

Iliz ha familh, setu ar barrez !

Eur person brudet, Breizad eus an dibab, an Ac. Buleon, person iliz-veur Gwened, a lavare : « *Tri maen a zo oc'h ober diazez eur vro : ar maen-font, ar maen-oaled ha maen sakr an aoter...* ». Me a lavaro ez eus pevar : ar maen-font, ar maen-oaled, ar maen-aoter hag ar maen-bez !

A dra-sür, eo harpet ar pevar maen-mañ war ar roc'h peurbadus m'eo Hor Salver Jezuz-Krist. « *Petra autem erat Christus* » ; war ar maen difazi sant Per hag ar Pabed a zo deuet war e lerc'h. « *Te a zo Per, te a zo maen ha war ar maen-se, me a savo va Iliz* », eme Jezuz. Mes, war ar maen-se, ni a gav ar pevar maen benerez, aes da welet, aes da gompren pegen talvoudus int evit dere'hel ar barrez en he flomm.

Ar maen-font. — Eno e teu ar c'hrouadur da veza kristen, bugel da Zoue ha d'an Iliz, eno eo ganet evit ar barrez. Adalek m'eo bet gwalc'het e ene gant dour ar vadiziant, ar c'hristen nevez en deus perz e holl vadou ar barrez : ar pedennou, ar sakramantou, ar gelennadurez kristen. Hon tadou koz a blije ganto sevel o iliz parrez tost d'eur feunteun ; ho feunteun, parrezic'nez Lanber a zigas da soñj deoc'h, emichañs, e kavit, en hoc'h iliz, peadra da derri sec'hed hoc'h ene, peadra da netaat ho koustians ha da lakaat da vleunia an holl vertuziou ha dreist-holl ar garantez a dle ren etrezoc'h.

Ar maen-oaled. — An oaled, an tan : ha n'eo ket anezañ eo e teu gor en ti ? e teu ivez an unvaniez, an emgleo etre an holl izili en tiegez ? Azezet war

eun dorchenn e kornig an oaled, ganti he c'hrouadurig war he barlenn, ar vamm a lavar dezañ anioù Jezuz ha Mari. Eno e vez gwelet c'hoarz kenta an aelig pa zeu an tan d'e domma ha da sklerijenna e zaoulagad. Eno eo, en-dro d'an oaled, goude koan e teu an tiad tud da varvailhat, da gonta rimadellou ar re goz. Eno e vez desket ar c'hatekiz, lavaret ar pedennou. Maen an oaled, setu kalon an ti, setu plas ar vugale er geañv plas ar c'hlañvour plas an dud koz o tibuna o chapeled, azezet er gador vras. Maen an oaled, setu diazez ar familh, hag ar familhou eo a ra ar barrez. Seul hirvidikoc'h e kalon ar youankiz e chomo ar soñj eus an amzer tremenet tost d'an oaled e ti o zud, seul startoc'h e vezo an ere, al liamm o stago ouz o c'hêr ginidik, seul vuic'h e karint douar o farrez.

Maen sakr an aoter. — Setu an trede maen a zalc'h ar barrez en he sav. War ar maen-mañ e teu, hemdez, Mestr bras ar barrez ; diskenn a ra eus an neñvou evit en em ginnig e sakrifis evit ar barrezioniz. Devez ebet na dremen ha ne vefe ket an Osti sakr etre daouarn ho peleg evit trugarekaat Doue eus e vadelez en ho keñver, e bedi evit hoc'h ezommou, evit paea dle hoc'h anaon. Dirak ar maen-se e teuit da resev sakramant ar briedelez ; diwarnañ, en ho kalon, e teu ar bara burzudus a vag hoc'h eneo ; alese e yelo betek ar c'hlañvour da rei dezañ an esperans en eur vuhez peurbadus. Maen an oaled a ro boued ar vuhez-mañ, maen an aoter a ro boued ar vuhez peurbadus. Ar barrezioniz o veza unanet en-dro d'ar memes bara, a vezo unanet er memes feiz : « *mysterium fidei* », hag a vezo sur da veza unanet er bed all er memes karantez.

Ar maen-bez. — Pa zeuit da sul betek an iliz-parrez, goude beza rentet ho tevriou da Zoue, hervez lezenn Her mamm santel an Iliz, da belec'h ez it-hu ?

d'ar vered. Eno, daoulinet war ar maen-bez a c'holo relegou ho tud aet da anaon, c'houi a bed evito, c'houi a soñj enno. Pet rumm a zo dindan ar bez-se ha pet a yelo c'hoaz? Hag e taolit warno eur berad dour benniget evit diskouez e rit ho kalloud evit frealzi an eneoù a zo c'hoaz e tan ar Purgator hag e kontit ho joa hag ho poan, hag ez it skañvoc'h ho kalon war-du ho teverioù pemdeziek o soñjal, koulskoude en devez ma teot d'ho tro; douget eus an Iliz betek ar memes lec'h ha lakaet dindan ar maen-bez! War ar maen-se e vezo eun ano. Ra vezo an ano-se digatar, eun ano a skeuer vat evit ma c'hello an holl lavaret: « setu eun den hag en deus karet Doue, pedomp evitañ ma vezo dizale e peoc'h ar Baradoz. »

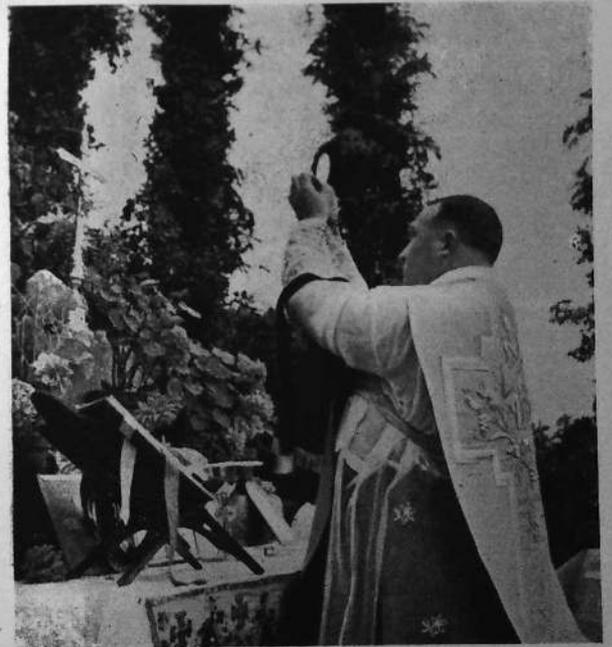
— Setu ar barrez.

Eur gomz hepken eus ho teverioù e keñver ho parrez. O welet ac'hanoc'h ken niverus amañ evit lida gouel ar c'hantved, o welet pegen kaer hoc'h eus renket pep tra n'em eus ket ezomm da lavaret deoc'h, Lanizper, e rankit karet ho parrez. Ezomm ebet kennebeut d'ho prouda da sikeur anezi ha da zerc'hel pep tra kempenn war-dro hoc'h Iliz. Kendalc'hit d'he c'haret, kendalc'hit d'he sikour. « Da dad, da vamm a enori », a lavar gourc'hemenn an Aotrou Doue. Mat, diouz stad hoc'h iliz, diouz joa ho person e vezo gwelet hag enori a rit Hor Mamm santel an Iliz e parrez Lanber. Enorit ho parrez dre ar vrud vat ho pezo e-touez ar parrezioù tro-war-dro, dre hoc'h aked da zont d'an ofisou, dre an devosion ho pezo en iliz, dre ho kan.

Enorit ho parrez dre ho karantez etrezoc'h, dre ho madelez e-keñver ho tud koz, dre ho trugarez e-keñver hoc'h anaon. Evel-se e tiskouezot anaou-

degez vat evit ar re o deus poaniet da gaout parrez amañ hag e vezot kavet dereat gant ho Tad eus an neñv evit beza digemeret en e balez peurbadus, hag

AR GORREOU
An Ao. CALVARIN

(Photos Ab. Branellec)

e teuo ho paeron benniget, an Aotrou sant Per, da zigeri dirazoc'h dor ar Baradoz.

Evel-se bezet graet. »

Ma 'z eo bet ar sarmoner helavar, kanerezed Plcñger ha re Lanber, mesk-ha-mesk, henchet gantañ ha gant an Ao. Yvinec, kure Plcñger, a zo bet ivez eun dudi o c'hlevout kana ar *Sanctus* (Beethoven), *An Agnus Dei* (La Tombelle), *Jesu decus Angelicus*. *Tu es Petrus* koulz ha brudeta strollad kanerezed ar c'hêriou.

Echu an oferenn, kroaz ha banniel Plcñger ha re Lanber a gemeras penn ar brosesion war-du an iliz evel m'o doa graet pa ziblasas ar veleien d'an trede son evit mont da bark an aoter.

Eun degemer mat ha laouen a voe graet gant an Aotrou Person en e bresbital d'ar re o doa enoret anezañ hag e barrez en eur zont d'ar gouel.

Goude ar pred e voe klevet *Gwerz kantved Lanber*.

GWERZ KANTVED LANBER

Kinniget gant L. Lok d'e vignon,
an Ao. F. Guivarc'h, person.

*Petra 'zo nevez e Lanber ?
Eus toull va dor, eme sant Per,
Kement e klevan brall kleier
Ma rankan mont d'ar c'heleier.
Digoret gantañ e gair,
Per a c'halvas e drompilher.
« Lanber, parrez a Vro-Gemper,
Gwechall kordelladenn Bloñger,
E goueled eskopti Leon. »
— Gouzout a rez ar yez vretan ?
Rak douget eo amañ penaos
N'eur ket evit outo kacut kaoz
Ma ne 'd aer ket e brezoneg.*

— War ar yezou holl oun barrek.
— Lavar da grouer ar barrez
*Dont d'am c'haout buan hep digarez.
— Ha c'houi eo a grouas Lanber ?
Pe ano oc'h ? Me 'zo sant Per.
— Ha me ivez. C'houi ar patron ?
— Oun bet, Aotrou. Mes eur person,
Eun deiz, a chenchas penn d'ar vaz
Evit ho lakaat, c'houi, em flas,
Sant Per Vras. — Hennez eo mistouet
A glemm ouzin ez eo enouet
Keit-all emañ er Purgator
Hag a c'houlenn ouzin digor.
Gwall-enouet ne c'hell ket bezañ ;
Meur a hini all a zo gantañ
Diwar an hevelep kudenn.
— Mestr, roit dezañ an absolvenn,
An deziou-mañ, da vihana,
P'emañ Lanizper o kana
O pedi Doue, Mari, ar Sent
Gant kement a feiz egetkent.
Ouz o c'hlevout oun digollet
Ha va c'halon 'zo diboaniet.
Sant Per vihan pe sant Per vras
Pe santigou Per all warc'hoaz,
Petra ra-se ? gant ma 'z eo
Ar feiz kristen atao beo.
— Mat ! graet e vo hervez da c'her
Ha digoret dezañ emberr.
Mes, lavar din, petra nevez
A zo eta gant ar barrez ?
— Gouelicu kristen, goueliou breton
Rak kant vloaz zo ez eus person ;
Eur mor laouen a gantikou,
Eur mor ivez a bedennou.
Ar c'halonou 'zo en anken,*

Ar vro dindan yeo an estren.
Kalz Lanizper 'zo en harlu.
Er bedenn, holl a glask repu.
Kenteliet gant Tadou Rosko
Va Lanizper, eiz deiz 'zesko :
« Ouz ar vuez-se mouza ne dalv,
Amzer da zont Bro-Vreiz o galv ;
Pe c'houezeri pe vro gant feiz ;
Hep brezoneg n'eus ket a Vreiz. »
— Setu diskleria krenn ha berr
E c'hoantefes mont da Lanber.
— Digorit dor ar Baradoz.
Distro 'vezin a-benn an noz.
— Ar Baradoz 'zo gwall uhel.
— Ma vije ket bet ar Grugell !
... Hag e tiskennas gant ar skeul.
Personed koz Lanber da heul ;
Ha da genta Klaoda Mouster,
Fransez ar Rous hag Ar Bras Per,
Yan Queau, Saillour Emmanuel,
E vouse'hoarz war e vuzell ;
Ha goude-se Klaoda Rolland,
Jozeb Gourvil, Charlez Morgant,
Jakez Moal, Olier Trebaol,
Bet, en Dispac'h, gwir abostol ;
Ha war o lerc'h an Aotrou Maer
Hag holl guzulierien ti-kêr ;
Parrezioniz a vilierou,
Rak holl 'maint e gloar an neñvou.
Dervez laouen 'vit o anaon
O deus bet lodig ar pardon.

PEDENN DA GLOZA

Anaon Lanber, en ano Doue,
Laoskit digor doriou an Neñv,

D'eomp d'en em gaout abretoc'h
E gloar ar Baradoz ganeoc'h.
Dont a raïmp a-benn eus an taol
Heñchet ma 'z omp gant... mab Mespaul.

Lanber, an 20 a viz Gwengolo 1942.
L. LOK.

SKEUDENN SANT PER (Photos Ab. Branellec)

Peder eur. Setu prosesion vras ar gousperou o kuitaat an Iliz. Brava hini bet hag a veze gwelet e Lanber. Ha gwir eo ez eo rouez kroaziou ha bannielou evel re Bloñger, J. Jegou hag Y. Petton a

AN TAD MEDARD (Photos Ab. Branellec)

zouge drapo tri liou scudarded koz ar brezel bras ; goude-se edo eur banniel erminiget, eur groaz keltiek en e greiz hag erminigou du en-dro dezi, banniel bras sant Per, santez Anna douget gant mammou ar familhou niverus peb a chal tapiz ganto. Ouz e heuilh, merc'hed yaouank, en o c'haera, gwisket m'edont e seiz gwenn ha kornetennou, a zouge banniel o Breuriez. Daoust pegen bras ha pegen pounner eo skeudenn goz sant Per aozet e oa bet eur mellad kravaz d'he digemerout.

N'ca ket se dreist nerz an daou rumm gwazed he douge bep eil, rak en-dro da batron ar barrez e oa c'hoaz, war ar c'hravaz, c'houec'h aelig koant ha beo-mat. — Kroaz aour Lanber a zeue da ziweza,

Pa zegouezas ar brosesion er park, kroaziou, bannielou ha skeudennou a voe renket evel eur gurunenn en-dro d'an aoter. Ar gousperou a voe kanet war an toniou royal.

An Tad Medard a reas, e diou gomz, eun diverra eus ar c'henteliou roet da Lanizper gant o misio-nerien e-pad ar jubile :

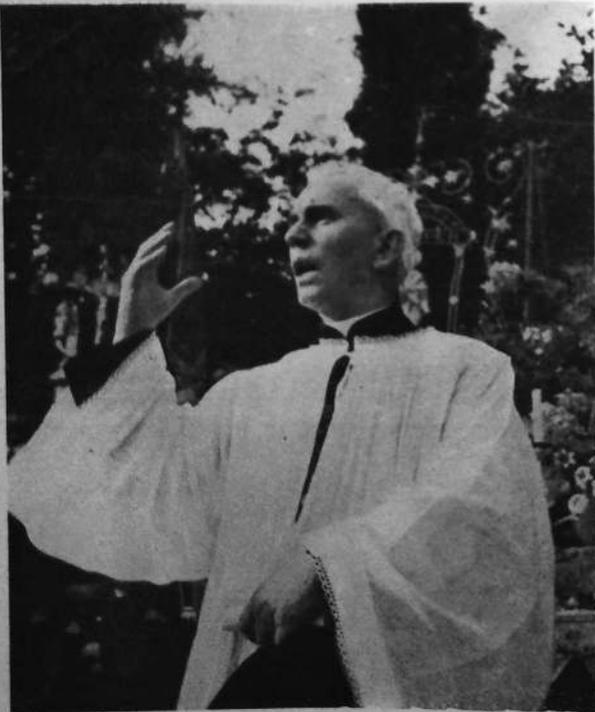
*Kristenien oc'h, dalc'hit d'ho feiz,
Bretoned oc'h, dalc'hit da Vreiz.*

Goude-se e voe kanet an *Adoromp Holl* ha war an niver bras a dud daoulinet, ar Sakramant, meulet ra vezo, a skuilhas e vennoz.

An Ao. Guivarc'h, person Lanber a lavaras eur ger da drugarekaat ar re holl o doa e skoazellet da renka ken kaer an traou.

PREZEGENN AN AO. GUIVARC'H

« Evit kloza an devez dispar-mañ, pastor parrez Lanber n'eo ket evit lavarout nemet daou c'her, daou c'her hag a darz a-dacl-trumm war e vuzellou :

An Ao. GUIVARC'H (Photos Ab. Branellec)

Bennoz Doue.

Bennoz da Zoue da veza roet deomp hizio eun tañva eus ar Baradoz.

Bennoz Doue d'an Tadou Kapusined o deus labouret gant kement a aked, e-pad ar sizun, da hada park an eneoù. Diwar an had-se e savo eun eost puilh evit an neñv.

Bennoz Doue d'ar gloareged ha d'ar veleien, en o fenn Aotrou Person Lokournan, da veza deuet da rei sked ha lufr d'ar parden.

Bennoz Doue d'an diavaezidi : Lokournaniz, Ploñgeriz, Plouzaniz, Lok-Marieiz, Plougouveniz, Konkiz, Plouarzeliz, Lanizpaol ha re all eus kalz pelloc'h, diredet amañ a viliadou daoust m'eo fall an amzer ha daoust pegen diaes eo beaji, da enori parrezig Lanber.

Holl a-unan hon eus pedet, hon eus kanet ken na dregerne hor meuzioù betek ar mor ha betek ar menezioù a welomp du-hont er pellder. Tregernet o deus ivez betek ar Baradoz hag o klevout kemend-all a gan hag a bedennou Lanizper ar Baradoz a zo deuet da steui ouz garridou aour palez an neñv da selaou o bugale ha da sellout outo. Hag e kav din o c'hlevout o lavarout : « Lanizper, dalc'hit ha kendalc'hit. Ra veze ganeoc'h, evel gwechall ganeomp-ni

*Ar Brezoneg hag ar Feiz
Breur ha c'hoar e Breiz.*

Dalc'hit beo en hoc'h ene feiz ha karantez Doue. Dalc'hit beo war ho muzelloù ar brezoneg hon eus komzet ni en ho raok en hon tiegezioù, en hor parkeier, en hon iliz. »

Neuze, holl a unan, eun deiz, e kanimp da virviken, eus an eil kantved d'egile, meuleudi an Aotrou Doue er Baradoz, e korn ar Vretoned.

Hag en eur gana kantig sant Per, ar brosesion a reas tro Park an Aoter dre ar vali savet gant ar barrezioniz en dro d'ar park.

KANTIG DA SANT PER

1

*Aotrou sant Per, tad benniget
Porzier leal an eürusted,
Dalc'hit digor, e pep mare
Dor an Neñvou d'ho pugale*

DISKAN

*Da virviken, sant Per
E vo deoc'h Lanizper.*

2

*Raktal galvet gant Hor Salver
C'houi 'zilezas ti ha micher ;
C'houi a laoskas ar pesked mut
Evit beza pesketaer tud.*

3

*Gant feiz nerzus, c'houi lavare :
Ez eo Jezuz gwir Vab Doue...
Mes, eun devez, siouaz ! siouaz !
Betek teir gwech, c'houi hen nac'has.*

4

*Da vihana, Aotrou sant Per
N'oc'h ket kouezet en dizesper ;
Dre ho kouelvan hag ho taelou
Hoc'h eus lamet ho pec'hedou.*

5

*En eur prizon oc'h bet klozet
Gant ereou oc'h bet staget
Marvet oc'h bet war dron ar groaz
Laouen e-kreiz ho poaniou bras.*

6

*Parrez Lanber n'ho tisoñj ket
An holl enni ho kar bepred.
Hon diwallit hirio, warc'hoaz,
'Vel m'hoc'h eus graet e-pad kant vloaz.*

7

*O ! ni ho ped en an' Doue
Mirit hon c'horf hag hon ene
Heñchit ervat bemdez, bemnoz,
An dud yaouank hag ar re goz.*

8

*Ne fell ket deomp beza chas mut
Na krenerien dirak an dud,
Ni a zougo banniel ar feiz
Uhel ha sounn war zouar Breiz.*

9

*O Pab kenta, hor sant Patron
Grit ma vezimp tud a galon,
Ha ni 'stourmo betek mervel
Hep trei a-dir gant pep avel.*

10

*Ha pa zeuio ar maro mat
Da gloza deomp hon daoulagad
Ni a nijo d'ar Baradoz
Da gana deoc'h : bennoz, bennoz !*

Diwar kantigou an Tad BARNABAS.
Kapustin.

TAOLENN

LANBER

<i>Istor 'zo d'an istor-mañ</i>	5
<i>Lanber</i>	7
<i>En amzer goz</i>	10
<i>Bretoned Enez Vreiz-Veur o touara er vro</i>	11
<i>Penn-kenta Lanber</i>	13
<i>Maneriu koz ha Jentiled</i>	15
<i>Keranaouet</i>	16
<i>Kerbescat</i>	18
<i>Kelenneg</i>	19
<i>An Heder</i>	21
<i>Buhez Lanber a-raok Revolusion 1789</i>	23
<i>Freuz e Lanber</i>	29

AN DISPAC'H BRAS

<i>Lanber komun (1790-1793)</i>	33
<i>Kure Lanber a nac'h toui</i>	35
<i>Gwerzidigez war e vadou</i>	36
<i>I. A. Dreves, kure koz Lanber, dibennet</i>	38
<i>Ar Jentiled er prizon</i>	38
<i>Penaos ez ae an traou e Lanber e-pad an amzer-se?</i>	40
<i>Komun Lanber adstaget ouz komun Ploñger</i>	42
<i>An Ao. Trebaol e penn e barrez</i>	42
<i>Lanizper lakaet da zeogi dre heg</i>	44

Doare peoc'h	45
Eur bedenn goz	48
Daou istor da gloza	49
Ar peoc'h goude ar freuz	51

BUHEZ PARREZ LANBER

Brudeta person Lanber : E. F. Saillour	62
--	----

TRO AR BARREZ

An iliz	69
Ar vered	73
War ar maez	78

KANTVED AR BARREZ

Ar gouel bras	97
Prezegenn an Ao. Lanchez	97
Gwerz kantved Lanber	104
Pedenn da gloza	106
Prezegenn an Ao. Guivarc'h	110
Kantig da Sant Per	112
An ebatou	114

Savet eo bet al levrig-mañ
Ganen barz Loeiz Lokournan
Dre garantez evit va bro
Hag ar brezoneg war eun dro.
Dalc'h d'az parrez, dalc'h start da Vreiz,
D'az prezoneg ha dalc'h d'az feiz,
O lenner ! Bez soñj ac'hanon
Pa vin, d'am zro, gant an anaon.
E brezoneg, eur bedenn
Ha va ene 'vo laouen.